

Archeologische opgraving

Verslag van resultaten

Eindverslag

Ieper - Kaaistraat 17
(prov. West-Vlaanderen)

Auteurs: Lisa Weyts, Christof Vanhoutte

Projectcode: 2019I212

Vergunningsnummer:	2019I212
Projectleider:	Christof Vanhoutte
veldwerkleider:	Lisa Weyts
Archeologisch team:	Lisa Weyts, Bart Bartholomieux, Christof Vanhoutte
Bevoegde Vlaamse overheid:	Onroerend Erfgoed
Plannen:	Lisa Weyts, Christof Vanhoutte
Provincie:	West-Vlaanderen
stad:	Ieper
Plaats:	Kaaistraat 17
Projectcode:	IEKA19
Lambertcoördinaten onderzoeksgebied:	X: 45430.52, Y: 172550.47 X: 45475.85, Y: 172571.83
Kadastergegevens:	Ieper, 1ste afdeling, sectie F, 85D0
Topografische kaart:	zie plan in bijlage 1
Begindatum onderzoek:	05/12/2019
Einddatum onderzoek:	17/03/2020
Relevante termen thesauri:	Middeleeuwen, Sint Nikolaaskapel, Ieper, werfbegeleiding
Beheer opgravingsdata:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Beheer vondsten:	Jaklien Gadeyne Sint Elisabethstraat 5 8900 Ieper
Titel:	Archeologische opgraving Ieper - Kaaistraat 17 (prov. West-Vlaanderen). Archeologische opgraving archeologierapport
Rapportnummer:	2020/08
Contact:	info@monument.be; T: +32 51 31 60 80

0. INHOUDSTAFEL

0. INHOUDSTAFEL	3
1. INLEIDING	5
2. BESCHRIJVEND GEDEELTE	7
2.1. ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS	7
2.2. BESCHRIJVING VAN DE ONDERZOEKSOPDRACHT	7
2.2.1. Vraagstelling	7
2.2.2. Randvoorwaarden.....	9
2.2.3. Geplande werken	9
2.3. WERKWIJZE EN OPGRAVINGSSTRATEGIE	14
3. ASSESSMENTRAPPORT	17
3.1. BESCHRIJVING EN MOTIVERING	17
3.2. BESCHRIJVING EN REGISTRATIE	17
4. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS.....	18
4.1. LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	18
4.2. BODEMKUNDIGE SITUERING	20
5. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS	22
5.1. HISTORISCH KADER.....	22
5.2. ARCHEOLOGISCH KADER	32
6. RESULTATEN	39
6.1. STRATIGRAFIE	39
6.1.1. Zone 1 profiel 1	40
6.1.2. Zone 2 profiel 2	40
6.1.3. Zone 1 profiel 3	41
6.2. BESCHRIJVING SPOREN	42
6.2.1. Algemeen.....	42
6.2.2. Zone 1.....	42
6.2.3. Zone 2.....	43
6.2.4. Zone 3.....	49
6.3. BESCHRIJVING VONDSTEN	50
6.3.1. Middeleeuwen.....	50
7. INTERPRETATIE EN DATERING	55
8. ONDERZOEKSVRAGEN.....	58
8. SAMENVATTING	61

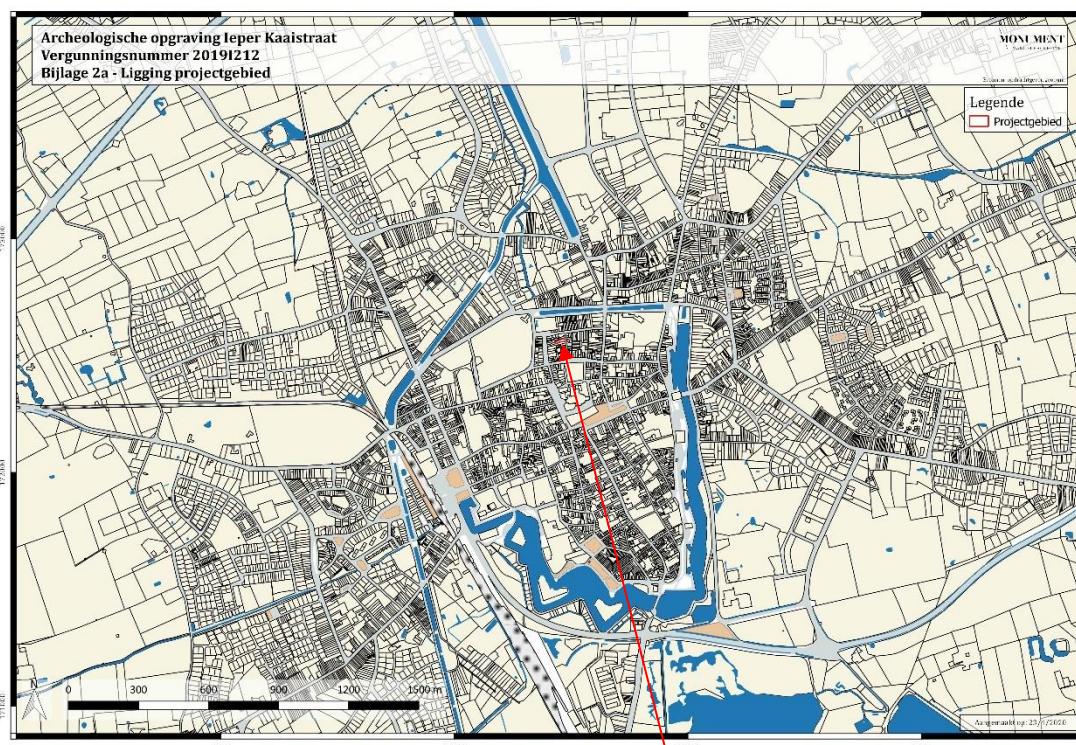
9. BIBLIOGRAFIE	63
9.1. LITERATUUR	63
9.2. INTERNETBRONNEN.....	64

1. INLEIDING

Dit onderzoek kadert binnen het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunningaanvraag voor stedenbouwkundige handelingen te Kaaistraat 17 Ieper, gelegen binnen een archeologische zone waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. Deze archeologienota werd opgemaakt onder supervisie van een erkend archeoloog.

In dit basisrapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek voorgesteld. In enkele inleidende hoofdstukken worden de geografische, bodemkundige, historische en archeologische situering van het terrein toegelicht, alsook de gebruikte methodologie bij het onderzoek. Vervolgens worden de resultaten besproken en wordt een interpretatie gegeven aan de aangetroffen sporen en vondsten. Als besluit volgt een synthese van de resultaten met aanbevelingen voor eventueel verder onderzoek. Het geheel wordt verduidelijkt met kaarten en foto's. Als bijlage zijn de gedigitaliseerde overzichtsplannen opgenomen.

De verschillende inventarislijsten en foto's kunnen geraadpleegd worden via <http://www.monarcheo.be/databank>. Bij vragen hieromtrent: neem contact via info@monument.be.

Figuur 1: Zicht op het plangebied in het noorden van de stad Ieper (rode pijl).

Figuur 2: Zicht op het plangebied (detail).

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Archeologische voorkennis¹

Uit het uitgevoerde bureauonderzoek bleek de hoge kans op de aanwezigheid van een archeologische site binnen de contouren van het onderzoeksgebied. Het gaat om de potentiële aanwezigheid van een religieus gebouw – aangeduid als de Sint-Niklaaskapel - en haar omgeving vanaf 1357. Vanaf ten laatste 1771-1779 lijkt het plangebied ingenomen te worden door andere bebouwing. Aangezien de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kon worden, werd een archeologische opgraving in de vorm van werfbegeleiding geadviseerd. Het onderzoek werd gefaseerd uitgevoerd door een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv op 5 en 6 december 2019 en op 14 januari en 16 en 17 maart 2020.

Archeologisch (voor)onderzoek op archeologische sites binnen de historische stadskern van de stad Ieper toonden een goede bewaringstoestand aan van het archeologische erfgoed. Het grootste gedeelte van de huidige bebouwing blijkt niet onderkelderd te zijn. De archeologische site bevindt zich tevens in het alluvium van de Ieperlee. Rivieren werden gebruikt als handelswegen en verdedigingselementen doorheen de middeleeuwen. De site heeft een hoge archeologische waarde omdat ze meer informatie kan bieden over de ontwikkeling van de stad Ieper langs haar rivier, meer inzicht kan leveren in de religieuze bebouwing, met name de Sint-Niklaaskapel, met mogelijk geassocieerde begravingen in het noorden van de historische stadskern evenals bewoning uit de vroegmoderne tijd en later. De geplande werken zullen een verstoring teweegbrengen zodat *in situ* bewaring niet mogelijk.

Op basis van deze nota bleek bijgevolg verder onderzoek noodzakelijk. Dit verder onderzoek werd simultaan uitgevoerd in functie van de aard van de geplande werken.

2.2. Beschrijving van de onderzoeksopdracht

2.2.1. Vraagstelling²

Het doel van het onderzoek is een inzicht te verwerven in de evolutie van dit gebied aan de rand van de historische stadskern van Ieper gedurende de middeleeuwen, vroegmoderne en

¹ VERLEYSSEN A., DEVALCKENEER L., VERMEERSCH J. 2019.

² Ibidem.

meer recente periodes. Daarnaast dient het ook om specifiek onderzoek te voeren naar de mogelijke aanwezigheid van de Sint-Niklaaskapel en haar onmiddellijke omgeving.

De geplande werken zullen eventuele archeologische sporen in het projectgebied vernietigen maar bieden tegelijk ook de kans om de ontwikkeling van het terrein te bestuderen. Met betrekking tot de Sint-Niklaaskapel werd voor het gebied nog specifieke bijkomende onderzoeksvragen gespecificeerd.

- **Bodem:**

- Op welke diepte bevindt zich de natuurlijke bodem?
- Zijn er landschappelijke elementen te onderscheiden die informatie bieden over de ontwikkeling van deze plaats in het alluvium van de Ieperlee?
- Welke horizonten kunnen worden onderscheiden?
- In welke mate is de originele bodemopbouw nog intact?

- **Archeologische sporen en structuren algemeen:**

- Zijn er archeologische sporen aanwezig?
- Welke is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Wat is de aard van de archeologische site, sporen en/of artefacten (religieus, bewoning, funerair, ambachten, ...)
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten?
- Welke is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Is er een archeologische site aanwezig binnen het projectgebied?
- Welke zijn de verder te nemen maatregelen i.f.v. de geplande werken?

- **Bijkomend dienen voor het projectgebied ook volgende specifieke vragen beantwoord te worden:**

- Zijn er resten aanwezig van de Sint-Niklaaskapel? Zo ja, hoe vertalen deze resten zich (gaat het om funderingen, muurresten, begravingen, ...)? Kunnen de resten meer inzicht geven in de indeling van het religieuze gebouw, haar bouwgeschiedenis, haar materiaalgebruik en -herkomst?

- Indien er funeraire contexten aanwezig zijn, waar bevinden deze zich? Kunnen zij gedateerd worden? Welke oriëntatie kennen de graven? Is een fasering in de begraafplaats te onderscheiden? Kan een afbakening worden gemaakt?
- Zijn er resten aanwezig van jongere bewoning? Zo ja, kan reeds meer informatie vergaard worden over hun opbouw en mogelijke datering binnen de historische stadskern van Ieper?
- Kan er via bepaalde contexten (kuilen, waterputten, beerputten, vullingen, goed dateerbare lagen) reeds een beeld verkregen worden van het landschap en de leefomstandigheden in de desbetreffende periode in stadscontext?

2.2.2. Randvoorwaarden

Er zal op alle momenten (voorbereiding en uitvoering) een gedegen overleg moeten zijn tussen de initiatiefnemer, de aannemer bouwwerken en de aannemer archeologie om de werken optimaal op elkaar af te stemmen.

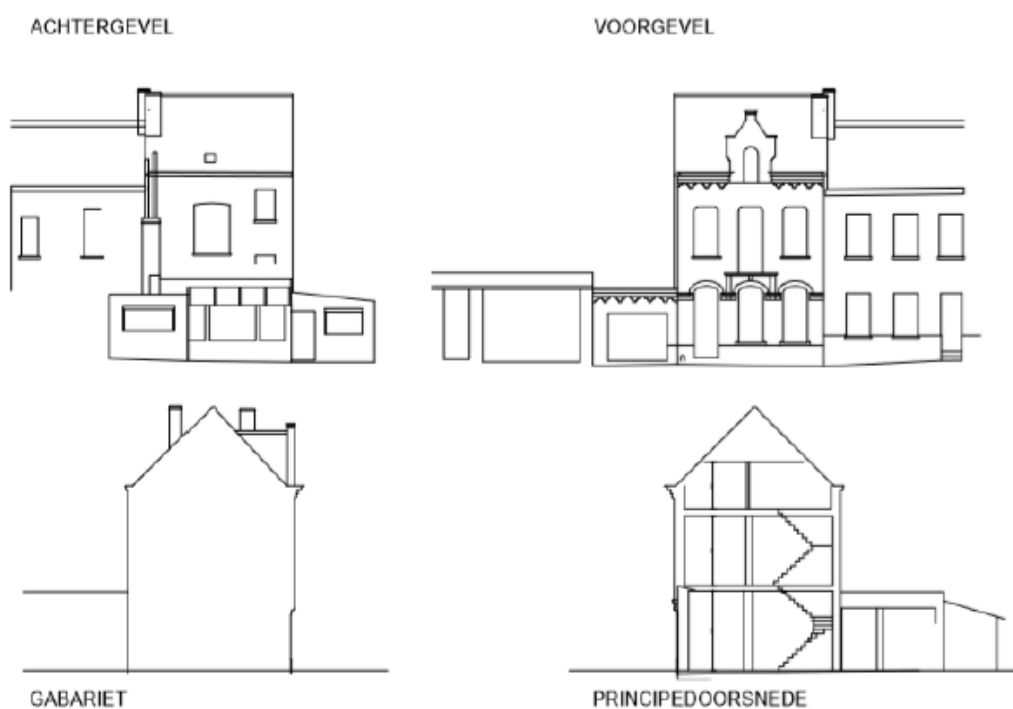
De aannemer bouwwerken houdt er rekening mee dat de archeologische begeleiding onvermijdelijk een invloed zal hebben op de timing van de werken. Gedurende de werfbegeleiding dienen de archeologen namelijk voldoende tijd te krijgen om de benodigde archeologische registraties uit te voeren. De graafwerken gebeuren op aansturen van de archeoloog. Indien het onderzoek wordt uitgevoerd in een periode van hoge grondwaterstand (late najaar, winter en/of voorjaar) wordt indien nodig over een representatief gedeelte van het traject grondbemaling voorzien. Dit wordt grondig besproken met de verantwoordelijke archeoloog. Hoge grondwaterstand mag de correcte evaluatie van de onderzoeksvragen niet in de weg staan. De keuze voor het plaatsen van bemaling wordt dan ook hieraan afgetoetst.

2.2.3. Geplande werken³

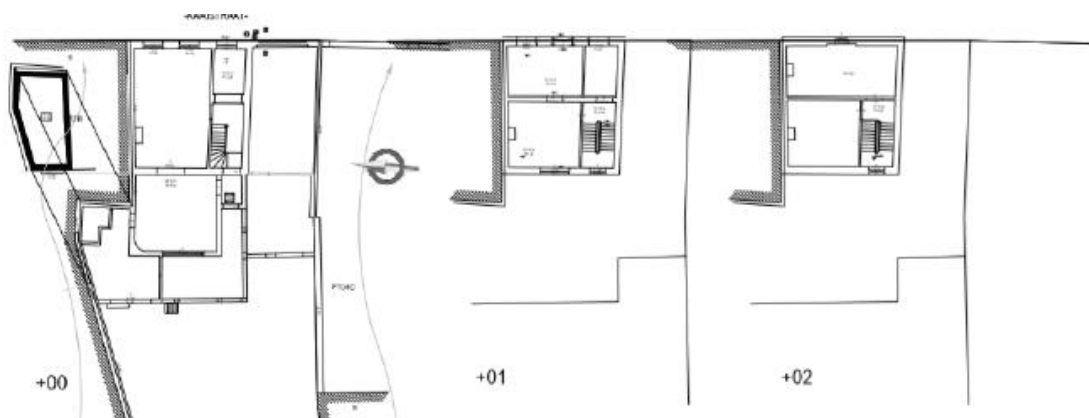
De verbouwingswerken zullen zich focussen op het oostelijke deel van het perceel waar de reeds bestaande bebouwing is ingeplant. De tuin laat men grotendeels ongemoeid. Men plant verbouwingswerken aan een bestaande woning met links aangrenzend – gezichtspunt vanaf de Kaaistraat – een garage. Deze werken voorzien het behoud van het hoofdgebouw (43 m²) met voorgevel – hoewel deze reinigings- en schrijnwerken zal ondergaan. Tevens zal de schouw deels worden afgebroken, de goot vernieuwd en verlengd worden en de

³ VERLEYSSEN A., DEVALCKENEER L., VERMEERSCH J. 2019.

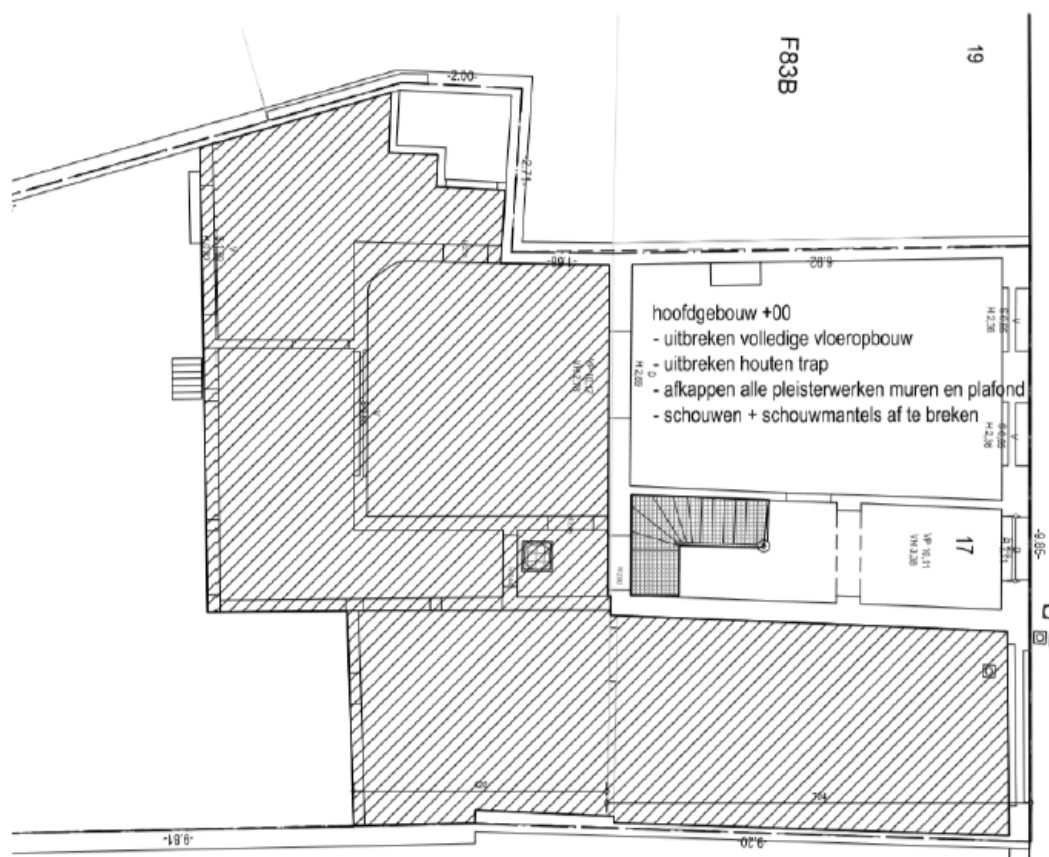
dakbedekking worden vernieuwd. De garagegevel zal tijdelijk worden afgebroken om nadien – met een verbreedde poort – in haar oorspronkelijke toestand te worden hersteld. Haar fundering (ongeveer 1 m diepte) blijft behouden. De funderingen van het huis blijven deels behouden maar wordt wel van een nieuwe vloerplaat voorzien. Op de gelijkvloers wordt de uitbraak van de volledige vloeropbouw en houten trap voorzien, worden pleisterwerken muren en plafond afgekappt en worden schouwen en mantels afgebroken. De eerste verdieping voorziet dezelfde werken alsook de afbraak van een niet-dragende muur en het uitbreken van een deur. De tweede verdieping blijft onveranderd. Ten westen, ten zuiden en ten noordwesten van het hoofdvolume worden verschillende leefruimtes aangebouwd. Deze bestaan uit twee bouwvolumes: één volume bestaat uit 1 bouwlaag voorzien van zadeldak, het tweede bouwvolume bestaat uit 2 bouwlagen voorzien van een lessenaarsdak. Hiervoor worden nieuwe vloerplaatfunderingen voorzien bestaande uit een zuiverheidslaag (5 cm), een vloerplaat (35 cm) en een uitvullaag (8 cm) waarvoor de uitgraving van de sleuven ongeveer 1.1 m zal bedragen. De uiteindelijke dikte van de algemene funderingsplaat en de vloerplaat zijn afhankelijk van de resultaten van het sonderingsverslag maar zullen nauwelijks verschillen van de opgegeven uitgravingen. De eerder vermelde kelder blijft behouden alsook haar trap. Het bestaande raam zal echter worden dichtgemetseld. Tevens wordt verder ten westen op het perceel de inplanting van een regenwaterput van 10 000 liter en een infiltratieput van 5000 liter voorzien. Hiervoor zal een uitgraving van ongeveer 3 m vereist zijn. De nieuwe bouwdiepte vanaf de gevel bedraagt ongeveer 14.8 m. De oppervlakte van de nieuw te bouwen volumes beslaan ongeveer 112.20 m².

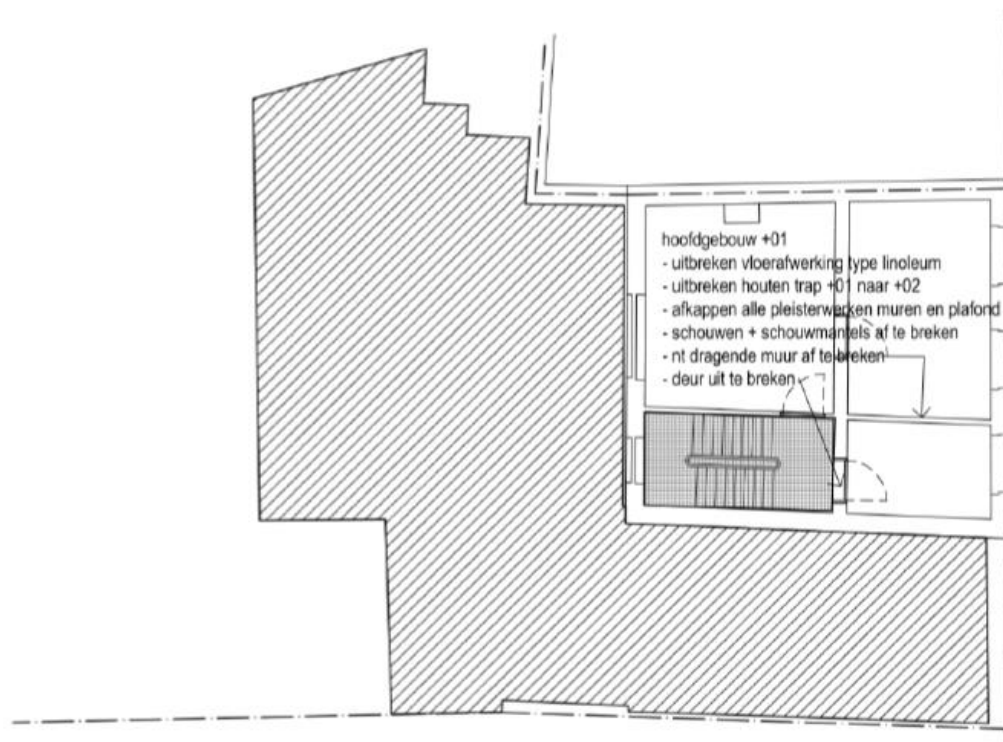
Figuur 3: Bestaande toestand woning. (bron: initiatiefnemer).

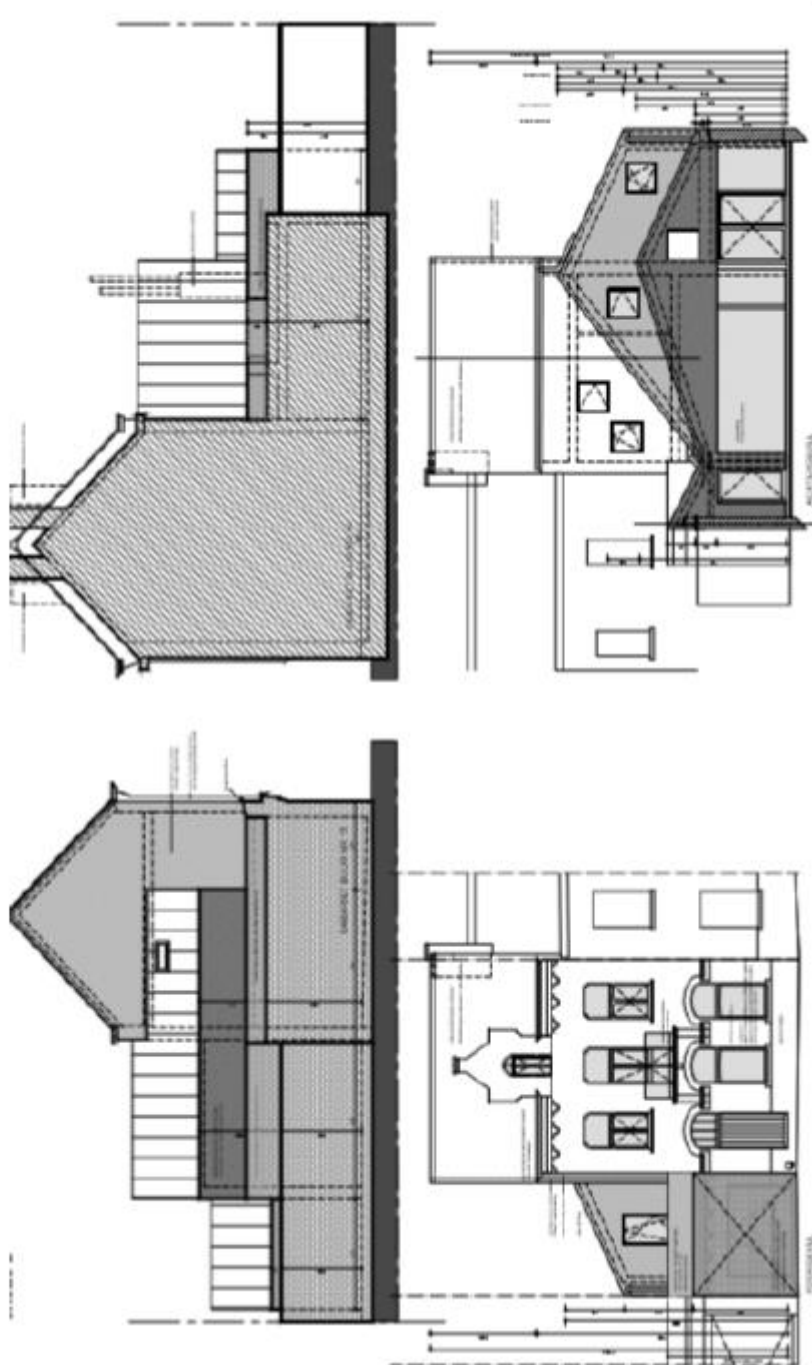
Figuur 4: Indeling bestaande woning per woonniveau (bron: initiatiefnemer).

Figuur 5: Af te breken delen gelijkvloers (bron: initiatiefnemer).

Figuur 6: Af te breken delen eerste bouwniveau (bron: initiatiefnemer).

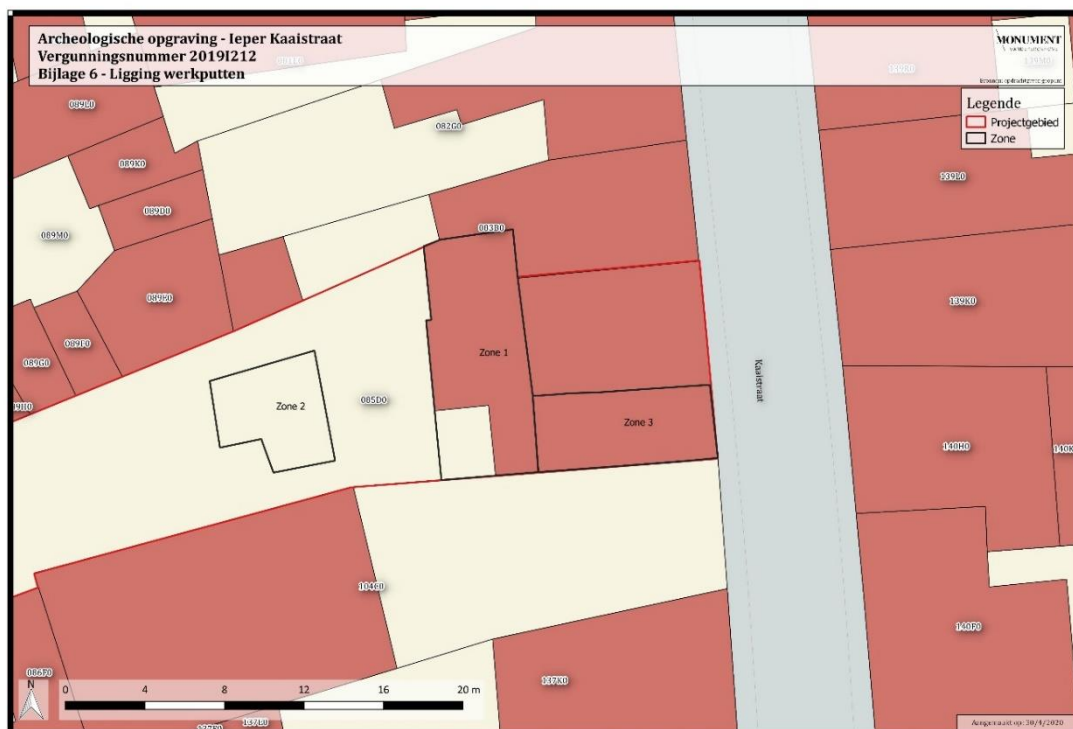

Figuur 7: Snedes nieuwe toestand (bron: initiatiefnemer)

2.3. Werkwijze en opgravingsstrategie

De werfbegeleiding gebeurde gefaseerd in functie van de werken over drie zones. In eerste instantie werd een zone direct achter het huis archeologisch begeleid ten behoeve van het verwijderen van de ondergrondse massieven van de bestaande bebouwing (5 en 6 december 2019, zone 1). Vervolgens werd op 14 januari 2020 binnen de tuinzone archeologische bijstand verleend voor het plaatsen van twee regenwaterputten en een infiltratieput (zone 2). Tot slot werden op 16 en 17 maart 2020 de laatste uitgravingen uitgevoerd ter hoogte van de inrit naast het huis voor het plaatsen van nutsleidingen (zone 3).

Conform de code van de goede praktijk werden de zones onder begeleiding van een archeoloog laagsgewijs afgegraven met een kleine kraan. Er werd gestopt met graven eens een archeologisch interessant niveau werd aangetroffen. Dit niveau werd dan manueel opgeschoond waarna alle sporen en structuren per niveau gedetailleerd werden beschreven, ingemeten en gefotografeerd. Naast de registratie van de sporen werden ook enkele profielen geregistreerd (gefotografeerd en getekend op schaal 1/20). De plannen werden achteraf verder verwerkt met Qgis. Tijdens deze werfbegeleiding werden enkel de zones die dreigden vernield te worden door de geplande werken archeologisch begeleid.

Figuur 8: Weergave van de verschillende werkputten binnen het plangebied.

Figuur 9: Zicht op het uitgraven van een bestaande waterput binnen zone 2.

Figuur 10: Zicht op de twee waterputten en de infiltratieput binnen zone 2.

Figuur 11: Zicht op het archeologisch vlak ter hoogte van zone 3 (inrit woning).

3. ASSESSMENTRAPPORT

3.1. Beschrijving en motivering

Tijdens dit onderzoek werden een eerder beperkte hoeveelheid vondstenmateriaal ingezameld. Dit aardewerk werd ingezameld met het oog op het bekomen van een datering. Daarnaast werden ook enkele kuilen uit zone 2 bemonsterd voor eventueel verder natuurwetenschappelijk onderzoek. In onderstaande hoofdstukken wordt een opsomming gegeven van de belangrijkste aangetroffen vondsten, sporen, structuren en staalnames, in combinatie met een motivering en doel van deze stalen en vondsten in functie van de verwerking van de opgraving.

3.2. Beschrijving en registratie

De hoeveelheid vondsten was beperkt. Het betreft hier de materiaalcategorieën aardewerk, metaal en bouw materiaal. Er werden in totaal 101 aardewerkfragmenten, 2 metalen objecten en enkele fragmenten dierlijk bot ingezameld. Met het oog op latere relatieve datering werd getracht om de vondsten zo veel mogelijk te koppelen aan bepaalde sporen of structuren. Niet elke vondst kon gelinkt worden, dus naar verdere analyse toe zal gefocust worden op de vondsten die wel gekoppeld konden worden.

Van enkele kuilen werden stalen genomen voor verder natuurwetenschappelijk onderzoek. Deze kuilen bevonden zich onder de grondwatertafel en lenen zich als enige voor eventueel verder labo onderzoek. In de loop van de opmaak van het eindverslag zal de verdere waarde en de eventuele noodzaak van verder onderzoek op de stalen verder bestudeerd worden.

Over het algemeen gezien is er op de archeologische site een matig potentieel voor kenniswinst aanwezig. De aangetroffen muren, kuilen en andere sporen zijn goed bewaard en duiden op menselijke aanwezigheid en activiteit in het verleden. Het koppelen van de aangetroffen archeologische resten aan de Sint-Niklaaskapel zal pas na de uitgebreidere studie in het eindverslag kunnen gebeuren.

Er werden geen objecten geselecteerd voor specifieke conservatie.

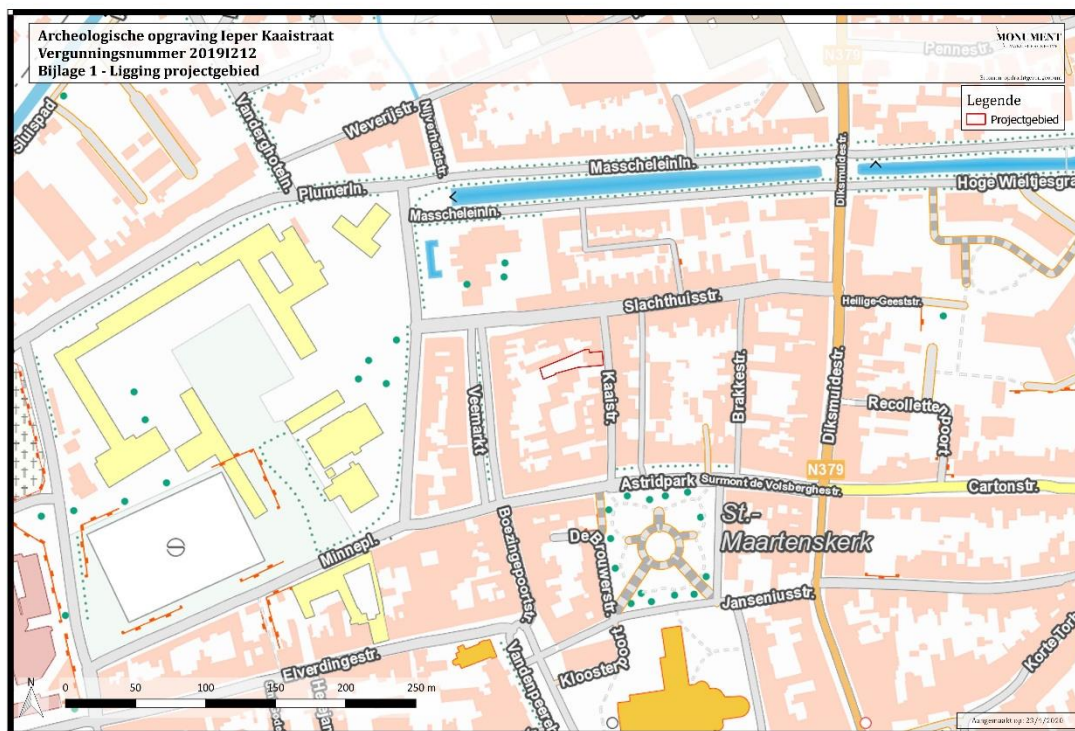
4. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

4.1. Landschappelijke situering

De gemeente Ieper ligt in het zuidwesten van de provincie West-Vlaanderen en grenst ten zuiden aan Heuvelland, ten westen aan Poperinge en Vleteren, ten noorden aan Lo-Renige en Langemark-Poelkapelle en ten oosten aan Zonnebeke. De gemeente maakt deel uit van de Westhoek. De historische stadskern van Ieper bevindt zich nagenoeg centraal in de provincie.

Planologisch overweegt woongebied en woonuitbreidingsgebied binnen Ieper. Daarnaast komen er industriegebied, gebieden voor milieubelastende industrieën, parkgebied (de vesten, het hoornwerk van Antwerpen en de bedding van het kanaal Ieperlee-Leie), recreatiegebied en gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen voor. Binnen de afbakening zijn talrijke panden als monument beschermd, naast een stadsgezicht en een landschap. Onafwendbaar voor de Ieperse context zijn enkele beschermde oorlogsrelicten.

Het onderzoeksgebied bevindt zich in het noordelijke deel van de eigenlijke stadskern. De historische kern wordt als het ware in vier parten onderverdeeld door de de Stuersstraat die overgaat in de Grote Menenstraat in oost-west richting. De Rijselstraat verdeelt de zuidelijke helft van de straat in een oost- en westgedeelte. Het Sint-Maartensplein en de Veemarkt creëren voor het noordelijke stadsgedeelte een opdeling in oost en west. De Kaaistraat bevindt zich binnen deze opdeling binnen het noordoostelijke part van de stad. Het eigenlijke perceel (085D0) waarop het plangebied toepassing heeft, bevindt zich binnen een woonblok die ten noorden door de Slachthuisstraat, ten oosten door de Kaaistraat, ten zuiden door de Surmont de Volsberghestraat en ten westen door de Veemarkt wordt begrensd. Het oostelijke deel van het perceel – grenzend aan de Kaaistraat – wordt ingenomen door een bestaande woning. Het centrale en westelijke perceelsgedeelte – zich uitstrekkend tot ongeveer het midden van de woonblok – bestaan uit tuin.

Figuur 12: Ligging plangebied op de topografische kaart.

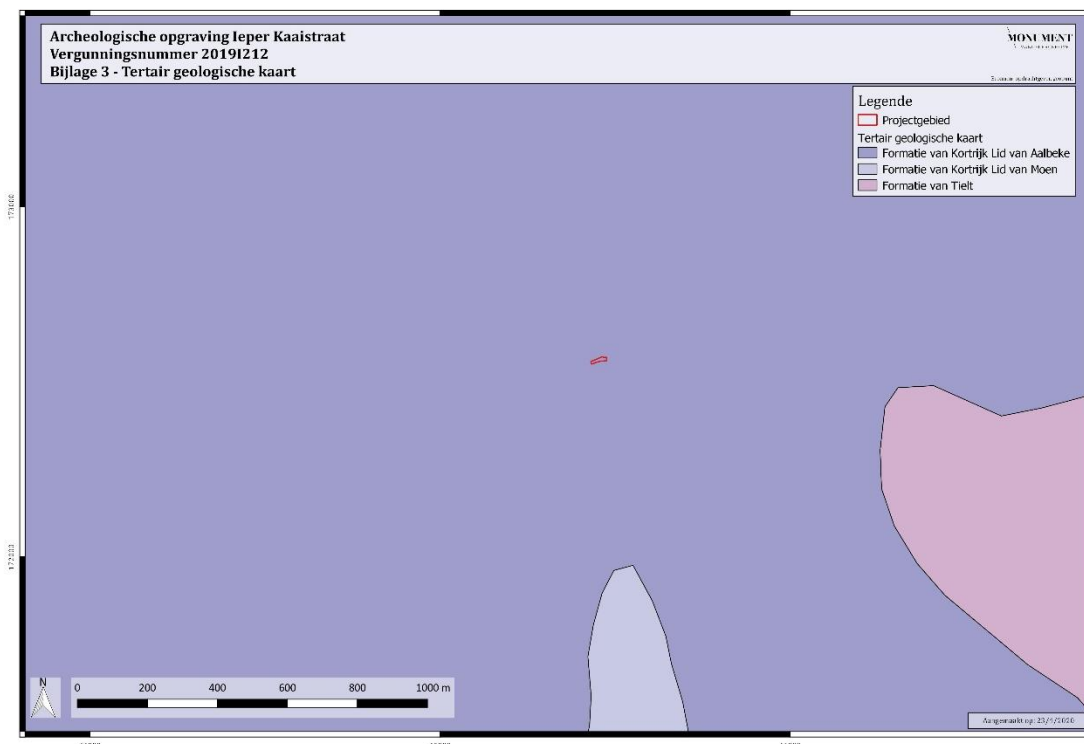
Figuur 13: Ligging van het plangebied op het GRB.

4.2. Bodemkundige situering

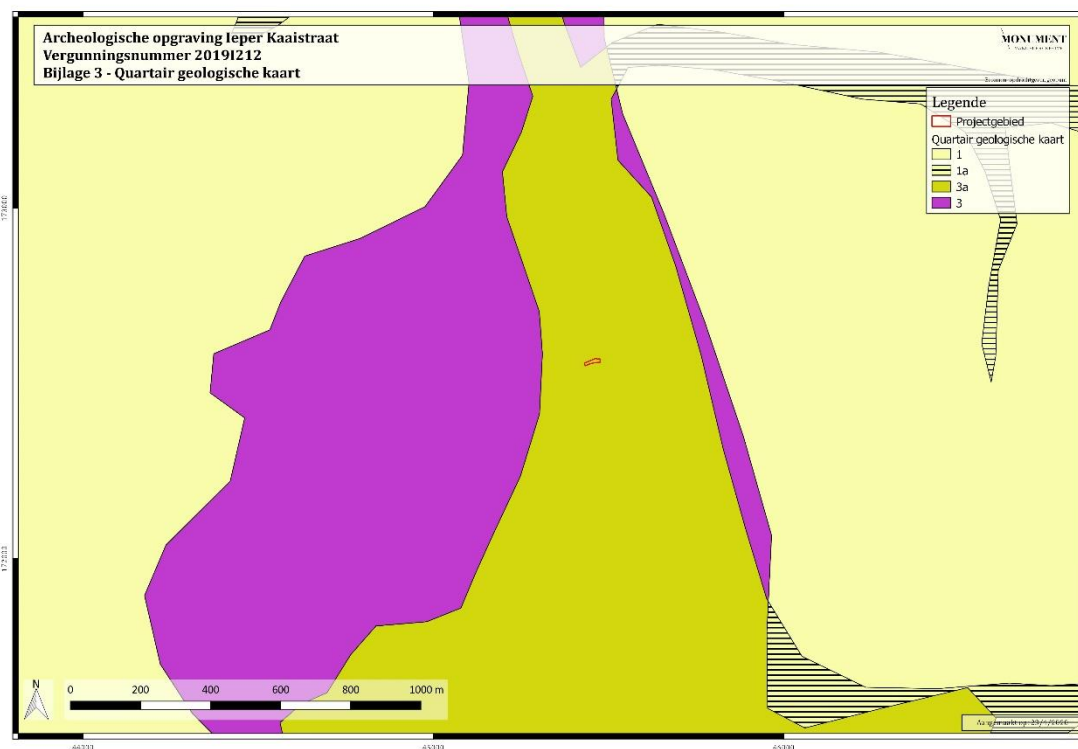
Ieper wordt bodemkundig getypeerd als overwegend vochtige zandleem. Daarin komen enkele kleine en grotere natte zandleemvlekken voor en enkele kleine zones met natte klei, die overeenkomen met beekvalleities.

Het volledige onderzoeksgebied wordt, evenals het grootste deel van de stadskern Ieper, als een OB bodemtype aangeduid. Het gaat hier om een bodem van antropogene oorsprong waarvan het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd kan zijn. Bij een OB bodemtype gaat het specifiek om bebouwde zones.

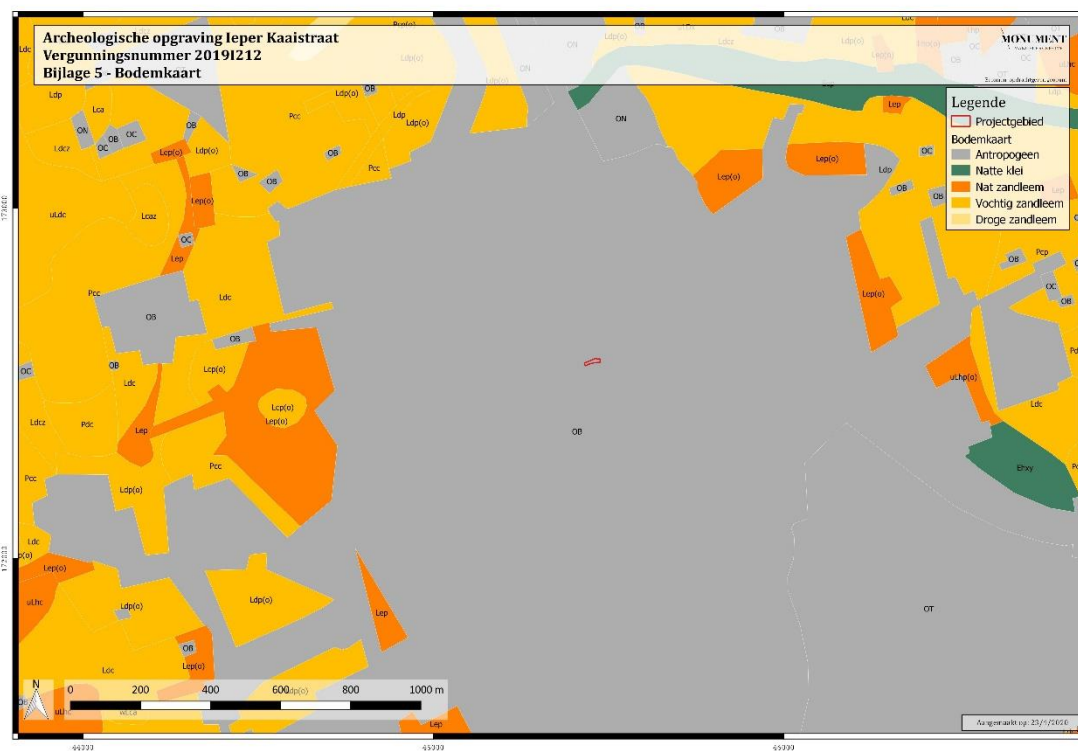
Wat betreft het reliëf vertoont het centrum een daling van het reliëf naar het midden toe waar – van noord naar zuid – de eerder vermelde Veemarkt, Sint-Maartensplein en ook de Boomgaardstraat overgaand in de Dehaernestraat de stad opdeelt in een hoger gelegen oostelijk en westelijk deel. Deze straten bevinden zich op een hoogte van ongeveer +17m TAW, de hoogste punten van zowel het oostelijk als westelijk stadsdeel bevindt zich eerder op +23m TAW. Gezien de nabije ligging van het plangebied bij de Veemarkt bevindt het perceel zich op de geleidelijke overgang van het lager- naar hoger gelegen stadsdeel op een hoogte van ongeveer +18m TAW. Binnen de contouren van het onderzoeksgebied is er nauwelijks variatie in het reliëf en is deze dus volledig te verwaarlozen.

Figuur 14: Ligging van het plangebied op de tertiair geologische kaart.

Figuur 15: Ligging op het plangebied op de Quartair geologische kaart.

Figuur 16: Ligging van het plangebied op de bodemkaart.

5. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

5.1. Historisch kader

Op basis van het uitgevoerde historische onderzoek kan besloten worden dat de stedelijke zone waar het projectgebied zich bevindt, geen deel uitmaakte van de oorspronkelijke historische stadskern. Ze bevindt zich namelijk ten noorden van de oorspronkelijke kern die zich ter hoogte van de Sint-Maartenkathedraal ontwikkelde. Ook tijdens de 12de eeuw maakte zij nog geen deel uit van het stadsareaal. Wel bevond zij zich in het alluvium van de Ieperlee en dichtbij de noordelijke omwalling van de stad.

Voor de verdere studie van het eigenlijke projectgebied werd voornamelijk gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal. Aangezien de klassieke kaarten niet veel inzicht brachten in de situatie, werd op zoek gegaan naar aanvullend cartografisch studiemateriaal. Deze werden gevonden in de vorm van het stadsplan van Théveling Désirée (1564), de *Hypra Flandriarum Civitas Munitissima* van Braun en Hogenberg (1597), de gravure van het beleg van Ieper in 1383 van Guillaume Du Thielt (1610), de *Flandria Illustrata* van Sanderus (1649) en de *Atlas De Wit* (1698).

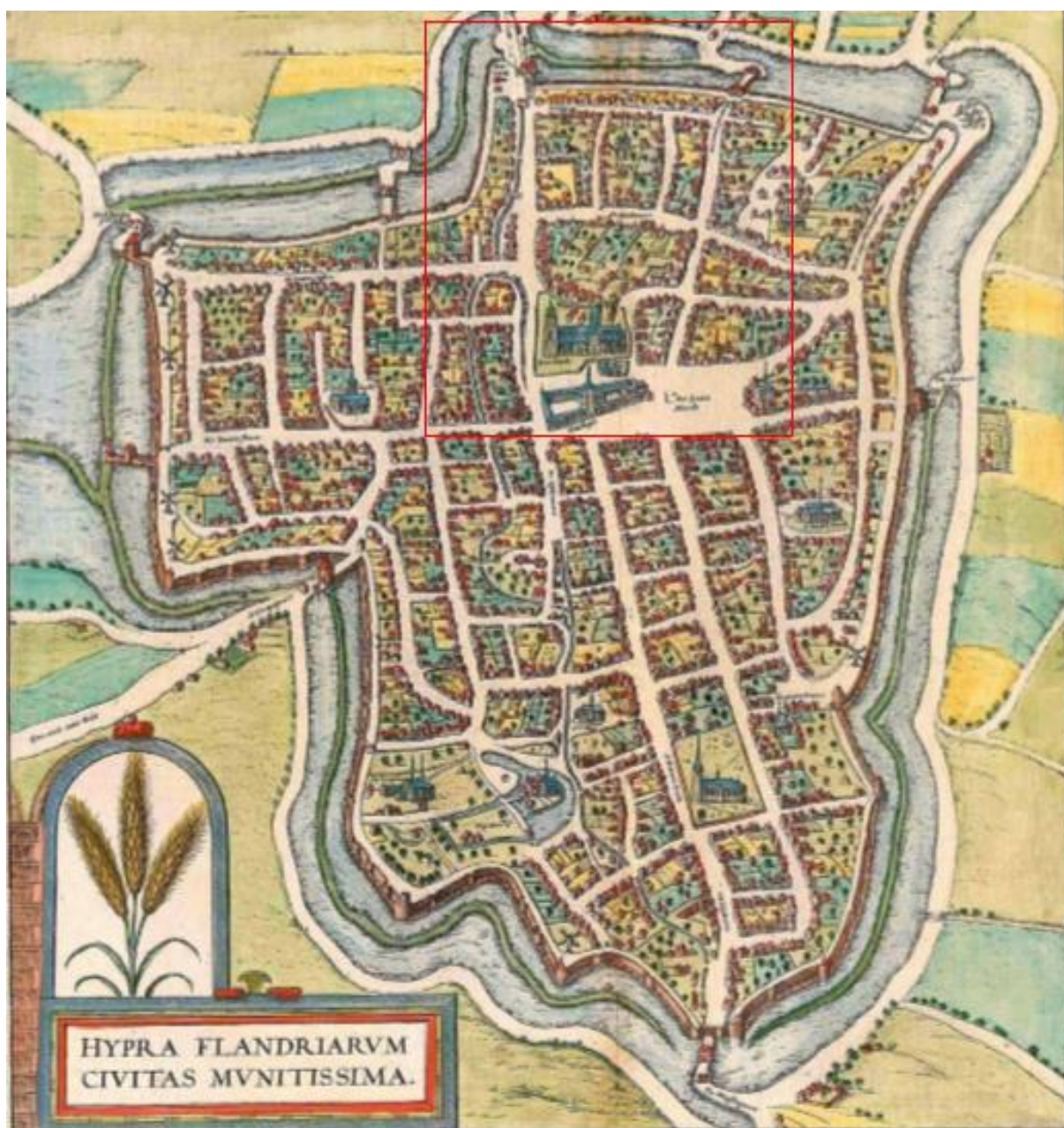

Figuur 17: Het stadsplan van Ieper door Thévelin Désirée (1564) met aanduiding van uit te vergroten sectie (www.oudelandenkaarten.nl)

Figuur 18: Het stadsplan van Ieper door Thévelin Désirée – detail met aanduiding projectgebied (www.oudelandenkaarten.nl)

Het stadsplan van Thévelin Désirée (Figuur 17 en Figuur 18) kent een hoge graad van detaillering waardoor de kaart een figuratief karakter krijgt. De belangrijke gebouwen worden duidelijk weergegeven en ook begroeiing als perceelscheidingen krijgen de aandacht. De kaart heeft dan ook als doel om de stad in al haar glorie weer te geven. Haar betrouwbaarheid kan dus hoger worden ingeschat maar steeds met een kritische noot in het achterhoofd houdend wat de werkelijke bedoeling van deze kaart was. Het stadsplan van Thévelin Désirée toont het projectgebied als gedeeltelijk bebouwd. Hier vormde de woonzone die zich nu tussen de Kaaistraat en de Blauweleliestraat bevindt, nog één geheel. Het zuidelijke deel toont wel reeds een opdeling van wat later de Kaaistraat zal worden. De bewoning bestaat uit een omvangrijke constructie die een religieuze functie lijkt te vervullen. Het geheel wordt langs de oostelijke zijde begrensd door een open ruimte, mogelijk tuin.

Figuur 19: Hypra Flandriarum civitas munitissima door Braun en Hogenberg (1597) met aanduiding van uit te vergroten sectie (www.oudelandenkaarten.nl)

Figuur 20: Hypra Flandriarum civitas munitissima door Braun en Hogenberg (1597) – detail met aanduiding projectgebied (www.oudelandenkaarten.nl)

Het stadsplan van Braun en Hogenberg (Figuur 19 en Figuur 20) toont het plangebied in een gelijkaardige situatie als het stadsplan van Thévelin. Het gaat om een eerder open ruimte binnen de stad waar een religieuze constructie is ingeplant. We krijgen voor de eerste maal ook de benaming van deze constructie mee, namelijk de Sint-Niklaaskapel. Ook hier is de opdeling van de bebouwing tussen de Blauweleliestraat en de Kaaistraat nog geen feit.

Figuur 21: Flandria Illustrata door Sanderus (1649) met aanduiding van uit te vergroten sectie (<https://sanderusmaps.com/>)

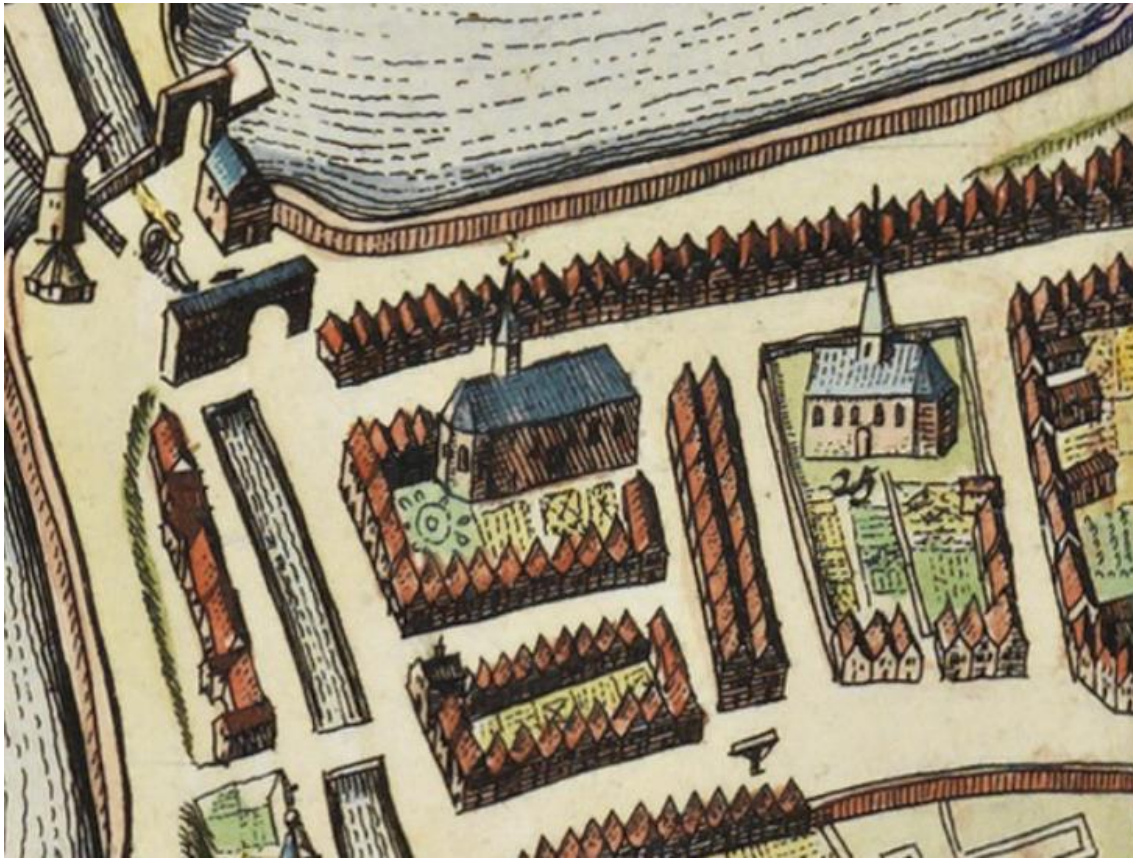

Figuur 22: Flandria Illustrata door Sanderus (1649) – detail met aanduiding projectgebied (<https://sanderusmaps.com/>)

De Sanderuskaart (Figuur 21 en Figuur 22) toont voor de eerste maal de volledige opdeling tussen de Kaaistraat en de Blauweleliestraat. De Sint-Niklaaskapel bevindt zich hier op de hoek van de huidige Kaaistraat met de Slachthuisstraat. Het projectgebied lijkt in het noorden een deel van deze kapel te omvatten maar wordt in hoofdzaak ingenomen door omliggende open ruimte.

Figuur 23: Atlas De Wit (1698) met aanduiding van uit te vergroten sectie (<https://commons.wikimedia.org>)

Figuur 24: Atlas De Wit (1698) – detail met aanduiding projectgebied
(<https://galerij.kb.nl/kb.html#/nl/stedenatlasdewit/page/115>)

De Atlas De Wit (Figuur 23 en Figuur 24) toont wederom de aanwezigheid van de Sint-Niklaaskapel, eveneens op de hoek van de huidige Kaaistraat en Slachthuisstraat. Het projectgebied neemt ook een deel van de open ruimte ten zuiden van de kapel mee.

Figuur 25: Ferrariskaart met aanduiding projectgebied

Vervolgens werden ook de klassieke historische kaarten bestudeerd. Op de kaart van Ferraris (Figuur 25) bevindt het projectgebied zich binnen de stadskern van Ieper, meer specifiek aan de noordelijke rand van de vestingsmuur. Hier is de Vaubanversterking duidelijk zichtbaar; De projectie toont het plangebied als nagenoeg volledig bebouwd maar zij lijkt eveneens doorsneden te worden door twee wegen die de voorlopers zijn van de huidige Kaaistraat en de Blauweleliestraat. Mogelijk kan hier een fout in de projectie de oorzaak zijn en moet het projectgebied meer naar het westen worden gesitueerd. De vierkante bebouwde zone is in deze periode niet voorzien van een religieuze marker – nochtans staat de Ferrariskaart gekend om haar accurate aanduiding van religieuze gebouwen en instellingen. Mogelijk kan rond deze periode (1771-1779) de Sint-Niklaaskapel haar functie verloren hebben? Meer informatie over de aard van de bewoning wordt met deze kaart niet geboden.

Voor de 20ste en de start van de 21ste eeuw tonen luchtfoto's een continuïteit van bewoning binnen de contouren van het onderzoeksgebied. Hierbij lijkt de lay-out van de bebouwing op het onderzoeksgebied weinig veranderingen te hebben ondergaan doorheen deze periode. Een groot deel wordt ingenomen door tuin terwijl het oostelijke gedeelte de concentratie aan gebouwen weergeeft grenzend aan de Kaaistraat.

Aan de hand van een archiefstudie werd verder onderzoek gedaan naar de Sint-Niklaaskapel. Ter hoogte van het plangebied bevonden zich in de 13de eeuw de afhankelijkheden van de Sint Niklaasgilde, waaronder een gasthuis, een godshuis en een leprozengesticht.^{4,5}

De gilde was een priestergenootschap die zich in het bijzonder inliet met de lichamelijke werken van barmhartigheid⁶. Reeds in 1233 had deze gilde een altaar in de Sint-Maartenskerk (S.M., II, p. 85) waar men 55 jaar later, met toestemming van de proost, een kapelanij stichtte. Vanaf nu werden dagelijks missen gelezen voor de levende en gestorven gildebroeders. In 1307 schonk proost Jan III de gilde 'ten eeuwige dage' een altaar in de nieuwe kapel die zich nu langs de zuidzijde van de beuk bevond. Een halve eeuw later verkreeg de gilde de toelating om een eigen bidplaats op te trekken bij haar gesticht in de toenmalige Boesingestraat.

In 1357 stond paus Innocentius VI hen tevens twee kapelanijen toe. De gildeleden mochten vanaf nu aan de zieken die in hun gesticht verbleven de Heilige Sacramenten toedienen en ook de doden mochten op hun kerkhof begraven worden⁷.

Deze toestemming bracht de gildeleden echter in het vaarwater van de Sint-maartensproosdij die hen dan van de pauselijke bulle trachten te laten afzien. Te oordelen aan een overeenkomst op 6 december 1358, de dag van de inwijding, is de proosdij in haar opzet geslaagd. Het was de gilde nu namelijk verboden om begravingen, uitvaarten, nadiensten op de 7de en 14de dag na de begraving en jaargetijden te verzorgen in de kapel. Noch mochten de gildeleden de sacramenten toedienen aan de zieken, noch de doden op hun kerkhof begraven. Wel mocht de gilde op Sint-Niklaas, Sint-Anna en Sint-Gilisdag de mis, de vespers en de metten zingen in tegenwoordigheid van de gildebroeders maar niet op zon- en feestdagen. Het was hen ook verboden om de paus, de koning of enige prinses voorrechten te vragen die tegenstrijdig waren met deze bepalingen. Er werd zelfs een boete vastgelegd van drie ponden groot voor mogelijke overtredingen.

Tijdens deze periode werd de kapel in de Sint-Maartenskerk verder in gebruik genomen en werd zelfs in 1419 herbouwd op kosten van de Sint-Niklaasgilde⁸. Verschillende

⁴ VANDEPEEREBOOM A.1876-1877

⁵ CORNILLIE J.E. 1950

⁶ Krantenartikel in Het Ypersche Volk, 15 december 1928, p. 2. Geconsulteerd via <http://historischekranten.be/issue/HYV/1928-1215/edition/null/page/2?query=Niklaasgilde&period=1928&sort=relevance> op 22/08/2019

⁷ DIEGERICK I. 1853.

⁸ DIEGERICK I. 1853.

bouwcampagnes zorgden er echter voor dat de gilde haar schulden niet langer kon afbetalen en zich genoodzaakt zag van haar bezittingen af te zien. Daarop troffen de proost van Sint Maarten en de schepenen een doelmatige schikking.

In het licht van deze besparingen moet dan ook de aansluiting van de gilde der Parijse Studenten gezien worden. Deze gilde had haar zetel in de Brielenkerk en beide gilden leefden lange tijd samen hoewel ze elk afzonderlijk bleven bestaan. Dit mocht helaas niet baten en gedurende de 16de eeuw zag de Sint-Niklaasgilde zich genoodzaakt haar liefdadigheidswerken stop te zetten. De leden verlieten in 1564 door de tussenkomst van bisschop Rythovius hun instelling om geestelijken in de Sint-Pieterskerk bij te staan. Daar werden nog steeds regelmatig jaargetijden en meer dan zestig misvieringen gehouden voor de weldoeners van de gilde.

Op 28 februari 1578 kreeg de stad toestemming om de Brielenkerk af te breken. De diensten voor de Ten Brielenparochie werden in de kapel van de Sint-Niklaasgilde gehouden. Op 18 september 1590 werd de Ten Brielenparochie bij de parochie van Sint-Niklaas gevoegd wat op hevig verzet van de parochianen stuitte. Volgens Boeteman werd de Sint-Niklaas of dan ook Sint-Thomaskapel tot de parochiekerk van Brielen verheven. Dit duurde tot 1739 wanneer de kerk van Brielen werd herbouwd op enkele kilometers van de stad.

Wat er vervolgens met de kapel gebeurde is niet duidelijk geweten. De bronnen vermelden de constructie van een rasphuis in 1767 op de grond van de Sint-Niklaasgilde waar men in 1848 een cellenkwartier toevoegde. Aan het einde van de 18de eeuw telde de Sint Niklaasgilde nog slechts 4 leden om vervolgens tijdens de Franse Omwenteling te worden afgeschaft. Op 21 juli 1876 stonden de gebouwen en de bijhorende gronden ten dienste van het Ministerie van Oorlog.

5.2. Archeologisch kader

Het perceel maakt deel uit van een sinds 19/02/2016 vastgestelde archeologische zone, namelijk de historische stadskern van Ieper. Het wordt omschreven als een immense en complexe archeologische zone die het resultaat is van een eeuwenlange intense bewoning binnen de stedelijke grenzen in de vorm van een omwalling. De stadsplattegrond heeft een cumulatief karakter en omvat verschillende fasen, met een oude nederzettingkern die soms teruggaat op een vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid.

Hieronder worden enkele CAI-meldingen⁹ overlopen die zich bevinden binnen een straal van 1 km rond het projectgebied. Hierbij kwam de nadruk te liggen op de Volle en Late Middeleeuwen alsook de Nieuwe Tijd. Veelal betrof het bewoningssporen, resten van de versterkingen en sporen van economische activiteiten.

Melding	Afstand	Datering	Inhoud
76122 ³⁰	80 m ten NW	Late Middeleeuwen	Een sluisconstructie met kleine aanlegkade. Bastion als deel van de Vaubanversterking met muurkern uit rode baksteen, de binnenzijde van de hoek was als kazemat ingericht
152717	205 m ten NO	Late Middeleeuwen	Muurfunderingen en onderste vulling van de stadsgracht
		Nieuwe Tijd – 17 ^{de} eeuw	Muurresten die waarschijnlijk deel uitmaakten van de postmiddeleeuwse versterking. Resten van een brugpijler behorend tot een brug over de stadsgracht.
152644	100 m ten ZW	Late Middeleeuwen	Localisatie van een stadspoort op basis van historisch onderzoek
155674 ³¹	240 m ten ZW	Nieuwe Tijd	Resten van een bastion en kazematten die deel uitmaakten van de stadsverdediging.

⁹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie>

152643 ³²	200 m ten ZO	Late Middeleeuwen	Stadspoort die deel uitmaakt van stadsversterking bepaald op basis van historisch onderzoek.
152941 ³³	260 m ten ZO	Late Middeleeuwen	Resten van bewoning bestaande uit goed bewaarde woonniveau's met versierde tegelvloer en verschillende beerputten.
70240 ³⁴	250 m ten Z	Volle Middeleeuwen Late Middeleeuwen	Kerk die zich op een neerhof bevond Vlakgraf van graaf Robrecht van Bethune: ruim graf langs binnen gemetseld met Atrechtse zandsteen, aan de buitenzijde bekleed met baksteen. Boven de vloer bevonden zich 4 ijzeren staven bestemd om een doods-kist te dragen, daarop stond een houten kistje met enkele beenderen, daar geplaatst na WOI. Daarnaast nog een bakstenen graf, vermoedelijk van de bekende leperse bisschop Jansenius.
152633 ³⁵	300 m ten ZW	Volle Middeleeuwen	Eerste centrum van de bedrijvigheid van de nederzetting
209612 ³⁶	320 m ten Z	Late Middeleeuwen	Resten van muurwerk behorend tot textielnijverheid (Lakenhalle)
76120 ³⁷	340 m ten Z	Late Middeleeuwen	Bewoningssporen: muurresten. Onderzoek naar de westelijke vleugel van de Lakenhalle. Deze werd aangelegd op drassig terrein met behulp van een ophoging van 1.5 m en met grondstortingen en dicht paalwerk verstevigd. Muren rusten op bakstenen onderbouw die tot zeker 3 m diep gaan. Losse vondsten werden aangetroffen in het grondpakket met organisch materiaal waaronder dieren- en plantenresten.
70465 ³⁸	312 m ten ZO	Nieuwe Tijd: 17 ^{de} eeuw	Vondstenconcentratie van bouw materiaal. In 1951 werden 5 grafzeken geregistreerd. Er zouden bij de bouw van het Nieuwerck een 40-tal oude grafzerken van de Sint-Maartenskerk in de funderingen gebruikt. De zerken dateren van 1619 en 1622.

209613 ³⁹	350 m ten ZO	Late Middeleeuwen	Sporen van een niveau met keien dat mogelijk geïdentificeerd kan worden met een weg of een ouder vloerniveau dat zich ongeveer 1.80 cm onder de huidige vloer bevond. Behorend tot de textielnijverheid.
155236 ⁴⁰	375 m ten ZO	Volle Middeleeuwen	Lijnelementen die wijzen op enkele oude straattracés
		Onbepaald	Onbepaalde sporen van een ploeglaag
		Nieuwe Tijd: 16 ^{de} eeuw	Bewoningssporen in de vorm van een waterput op de oostelijke helft van de markt
209611 ⁴¹	345 m ten Z	Nieuwe Tijd: 17 ^{de} eeuw	Bewoningssporen in de vorm van een waterput op de oostelijke helft van de markt
		Late Middeleeuwen	Sporen van textielnijverheid met een 13 ^{de} eeuwse fase met haardvuur en duidelijke brandsporen, verschillende muren in gele baksteen die de lakenhalel opdelen en een derde fase met muren in rode baksteen die de gele baksteen complementeren of vervangen. Vondstenconcentratie bestaande uit een grote hoeveelheid lakenloodjes
152641 ⁴²	440 m ten ZO	Nieuwe Tijd: 17 ^{de} eeuw	Sporen van de textielnijverheid bestaande uit een belangrijke uitgraving die te maken heeft met de bouw van een centrale rij zuilen.
152641 ⁴²	440 m ten ZO	Late Middeleeuwen	Stadspoort behorend tot de verdedigingselementen
76988 ⁴³	442 m ten ZO	Onbepaald	Bewoningssporen bestaande uit een constructie die in boogvorm werd aangelegd. Mogelijk gaat het om fundamenteën.
		Nieuwste Tijd: 20 ^{ste} eeuw	Het bovenstaande spoor werd door een 20 ^{ste} eeuwse verzamelput doorsneden.
76543 ⁴⁴	485 m ten ZO	Late Middeleeuwen	Sporen van stadsversterking bestaande uit een 13 ^{de} eeuwse gracht die rond de Sint-Martinusparochie was aangelegd. Sporen van bewoning bestaande uit een waterput. Het gaat om resten van een bakstenen constructie en een tonwaterput uit de 14 ^{de} eeuw alsook een 17 ^{de} -18 ^{de} eeuwse

			waterput. Tevens sporen van een huis daterend van het einde van de 16 ^{de} eeuw en 17 ^{de} eeuw met beerput. Sporen van economische bedrijvigheid in de vorm van 17 ^{de} -18 ^{de} eeuwse leerlooierskuipen
152183 ⁴⁵	525 m ten ZO	Nieuwe Tijd	Monumentaal Relict Vroeger de hangwaertpoort of Antwerpenpoort Vroege 19 ^{de} eeuw: Menenpoort 24/07/1927: Memorial to the Missing ingehuldigd
152177 ⁴⁶	515 m ten O	Nieuwe Tijd: 17 ^{de} eeuw	Gracht als deel van stadsversterking
214782 ⁴⁷	490 m ten ZO	Volle Middeleeuwen: 12-13 ^{de} eeuw	Sporen met onbepaalde interpretatie bestaande uit een gracht, greppels en een aantal kuilen. Uitgevoerd pollenonderzoek wijst op een natte omgeving met aanwijzingen voor veeteelt. Bewoningssporen bestaande uit ophogingslagen met mogelijke aanwijzingen voor een rechthoekig gebouwplattegrond
		Late Middeleeuwen	Bewoningssporen bestaande uit bakstenen structuren, enkele vloerniveaus, een mogelijke haardplaats, een houten tonput en een beerput
		Nieuwe Tijd	Bewoningssporen bestaande uit beerput gevuld met materiaal van 15 ^{de} -17 ^{de} eeuw.
		Nieuwste Tijd	Bewoningssporen met resten van bakstenen huisjes die vermoedelijk bleven staan tot WOI
164797 ⁴⁸		Late middeleeuwen: 12 ^{de} -13 ^{de} eeuw	Onbepaalde sporen bestaande uit kuilen en ophogingslagen
		Late Middeleeuwen: 13 ^{de} -14 ^{de} eeuw	Bewoningssporen bestaande uit kuilen, ophogingslagen en een gracht met hoofdzakelijk grijs aardewerk. Enkele funderingen in zandsteen waarop in baksteen werd verder gebouwd. Losse vondst in de vorm van enkele lederen schoenzolen
		Nieuwe Tijd: 16 ^{de} eeuw	Bewoningssporen bestaande uit tonputten en enkele andere sporen. Waren oorspronkelijk

			wellicht waterputten die later als afval/beerputten werden gebruikt.
		Nieuwe Tijd: 18 ^{de} eeuw	Bewoningssporen bestaande uit bakstenen beerbakken en andere bakstenen structuren.
150639 ⁴⁹	420 m ten Z	Middeleeuwen	Bewoningssporen van de middeleeuwse stad
76123 ⁵⁰	420 m ten Z	Late Middeleeuwen	Bewoningssporen in de vorm van restanten van een gevelfundering en een poerfundering uit respectievelijk de 13 ^{de} en de 14 ^{de} eeuw. Ook ingeheide palen voor andere fundering.
152637 ⁵¹	450 m ten ZW	Late Middeleeuwen	Monumentaal relict: Sint-Niklaaskerk
152639 ⁵²	583 m ten ZW	Late Middeleeuwen	Stadspoort als onderdeel van stadsversterking
76715 ⁵³	520 m ten Z	Volle Middeleeuwen	Bewoningssporen daterend begin 13 ^{de} eeuw. Ophogingslaag met organisch materiaal, metalen voorwerpen en grijs aardewerk. Mogelijke aanwezigheid van ambachtelijke houtbouwconstructies. Sporen van gevlochten omheining aangetroffen die een tweedeling van het terrein aantonen.
		Late Middeleeuwen	Bewoningssporen daterend van het einde van de 13 ^{de} eeuw en begin 14 ^{de} eeuw. Eerste bakstenen gebouwen en een tonwaterput.
		Nieuwe Tijd: 17 ^{de} eeuw	Klooster: Refugium van Lo vanaf 1537. Hiervan werd een uitspringende gebouwvleugel vrijgelegd. Restanten van het bisschoppelijk seminarie (vanaf 1572). Restanten van een nieuwbouw van 1755 naast het klooster
152634 ⁵⁴	566 m ten Z	Volle Middeleeuwen	Grafelijke motte
76561 ⁵⁵	533 m ten ZO	Late Middeleeuwen	Bewoningssporen bestaande uit gebouwplattegronden. Het gaat om 2 plattegronden uit de 13 ^{de} en de 14 ^{de} eeuw. De 14 ^{de} eeuwse plattegrond verving een

			houten constructie/
		Nieuwe Tijd: 17 ^{de} eeuw	Bewoningssporen in de vorm van een alleenstaande waterput
70225 ⁵⁶	612 m ten ZO	Volle Middeleeuwen	Sint-Jacobskerk. Oorsprong als Romaanse kruiskerk (12 ^{de} eeuw) opgetekend
152181 ⁵⁷	655 m ten ZO	Nieuwe Tijd: 17 ^{de} eeuw	5 kazematten die deel uitmaken van de stadsversterking
152182 ⁵⁸	690 m ten ZO	Nieuwe Tijd: 16 ^{de} eeuw	Een ijskelder
152640 ⁵⁹	795 m ten ZO	Late Middeleeuwen	Stadspoort als onderdeel van de versterkingen
76544 ⁶⁰	841 m ten ZO	Late Middeleeuwen	Sporen van de stadsversterking bestaande uit de NO-hoek van de gracht rond de Sint-Martinusparochie. Sluit D-vormig aan op de oostelijke oever van de Ieperlee.
76118 ⁶¹	812 m ten Z	Volle Middeleeuwen	Gracht als onderdeel van de stadsversterking. Mogelijk toebehorend tot de tweede stadsomwalling.
159930 ⁶²	726 m ten Z	Late Middeleeuwen	Gracht als onderdeel van de verdedigingselementen. De gracht was nog in gebruik tijdens de 2 ^{de} helft van de 13 ^{de} eeuw. Eerder symbolische functie en in verband te brengen met voorloper van het zuidelijk gelegen Zaalhof. Bewoningssporen bestaande uit 2 grote kuilen en 2 kuilen. En tevens gegroepeerde nederzettingssporen bestaande uit funderingen, bakstenen muren/poeren, een haard en tegelvloerfragment. Sporen van industriële activiteiten bestaande uit bakstenen ovenrestanten, geassocieerde afvalpakketten, stookplaatsen. Mogelijk gaat het om broodbakovens.
		Nieuwe Tijd: 16 ^{de} eeuw	Bewoningssporen in de vorm van waterputten. Het betreft 4 tonstructuren en een ronde bakstenen waterput.

			Overigens werden ook afvalputten/beerputten waargenomen in de vorm van 2 vierkante bakstenen putten.
152170 ⁶³	836 m ten ZW	Nieuwe Tijd: 16 ^{de} eeuw	Contregarde of halve maan die deel uitmaakt van de versterkingen
		Nieuwe Tijd: 17 ^{de} eeuw	Contregarde of halve maan die deel uitmaakt van de versterkingen en de gracht rond de Vaubanversterking.
150371 ⁶⁴	764 m ten Z	Late Middeleeuwen: 13 ^{de} -14 ^{de} eeuw	Bewoningssporen bestaande uit een oost-west georiënteerde structuur met een vullingspakket dat wijst op stilstaand water
159931 ⁶⁵	793 m ten Z	Volle Middeleeuwen: 2 ^{de} helft 12 ^{de} eeuw of vroeger	Een mottegracht die een oudere smallere afwateringsgracht oversneet
		Late Middeleeuwen	Verdedigingselementen bestaande uit een brede gracht die gerelateerd kan worden aan de voorloper van het zuidelijk gelegen Zaalhof Bewoningssporen in de vorm van 2 rechthoekige kuilen met onduidelijke interpretatie. 8 tonstructuren. Bakstenen muren en poeren, een ronde bakstenen structuur en twee restanten van tegelvloeren.
211357 ⁶⁶	790 m ten Z	Late Middeleeuwen	Sporen van ambachtelijke activiteiten, vondst van meekrap die wellicht wijst op verversactiviteit van textiel
		Nieuwe Tijd	Sporen van ambachtelijke activiteiten en de resten van een oeverbeschoeiing. Tevens een opvullings- of puinpakket. Mogelijk van de bedding van de leperlee.
152635 ⁶⁷	863 m ten ZO	Volle Middeleeuwen	Sint-Pieterskerk
152175 ⁶⁸	+ 1Km ten ZO	Nieuwe Tijd	Bewoningssporen bestaande uit een godshuis dat nu als stedelijk museum is aangewend.
152173 ⁶⁹	897 m ten Z	Volle Middeleeuwen	Bewoningssporen: 1160: motte met neerhof

6.1. Stratigrafie

Figuur 26: Plan met aanduiding van de profiellocaties.

6.1.1. Zone 1 profiel 1

Op profiel 1 is bovenaan muur S1 te zien (opgaand muurwerk en fundering). Laag L4 is een heterogene natte kleiige zandleemlaag die veel puin bevat. Laag L5 helemaal onderaan is een heel natte kleiige zwartig grijze laag met puindeeltjes.

Figuur 27: Zone 1 profiel 1.

6.1.2. Zone 2 profiel 2

Binnen deze zone wordt gekozen voor profiel 2 langs de westelijke zijde van zone 2. Dit profiel toont duidelijk de historische ontwikkeling en de verschillende archeologische fasen binnen het plangebied vanaf ca. de 11de eeuw tot op heden.

Bovenaan bevindt zich een erg zandig licht puinig matig organisch donkergrijze cultuurlaag van ca. 50cm dik (A-horizont). Hieronder bevindt zich een ca. 1,10m dik licht bruinig grijs gevlekt zandleem met groene kleipropen (L9). De vulling van dit ophogingspakket was sterk puinig met de aanwezigheid van baksteenbrokken, kalkbrokken en houtskoolspikkels. Hieronder tekent zich een ca. 20cm dik licht blauwig grijs kleiig pakket af (L14). De vulling bevat een grote hoeveelheid houtskoolspikkels en is vrij organisch. Mogelijk houdt dit pakket verband met het bouwrijp maken van het perceel? Direct onder deze laag bevond zich een blauwe tot blauwgroene gevlekte klei (L28 en L29). Net als de vulling van L14 konden een grote hoeveelheid houtskoolspikkels worden herkend. Opvallend is, net zoals bij L14, de

afwezigheid van baksteenspikkels. In dit pakket konden twee uitgegraven kuilen herkend worden (S11 en S12). Op basis van het aardewerk uit kuil S11 kan een datering in de 12de – 13de eeuw vooropgesteld worden.

Onder deze kuilen kon een ca. 40-50cm dik blauwig grijze zandige zandleem herkend worden met vrij veel houtskoolspikkels. Vermoedelijk gaat het hier om een oude cultuurlaag. Direct onder dit pakket kon net nog de aanzet van het moedermateriaal geregistreerd worden bestaande uit (soms) zandige klei.

Figuur 28: Zone 2 profiel 2.

6.1.3. Zone 1 profiel 3

Voor deze zone werd geen basisprofiel geplaatst. De bodemopbouw bleek hier dan ook hetzelfde als bij zone 1.

Figuur 29: Opmetingsplan van zone 1 en zone 3.

Figuur 30: Zicht op muur S1.

6.2.3. Zone 2

Binnen deze zone konden de archeologisch meest waardevolle vaststellingen gedaan worden. Het gaat hierbij om de resten van een bakstenen waterput, een bakstenen muur, een ophogingslagen en cultuurlagen, enkele kuilen en een greppel.

In totaal werden drie archeologische vlakken opgemeten. Een eerste vlak werd aangelegd net onder de (sub)recent opgehoogde pakketten. Hierbij kon een onregelmatige kuil met afmetingen 3m bij 1,5m en (S8). Ook in vlak twee kon deze kuil nog opgemeten worden, zij het iets kleiner.

Ten noorden bevond zich een monumentale bakstenen muur (S7). Deze bakstenen muur was noordoost - zuidwest georiënteerd en was ca. 0,50m breed en 2m diep bewaard. De opgemeten baksteenformaten waren 26x12x5cm. Het gebruikte mortelmateriaal betrof vrij hard weinig zandige kalkmortel. Stratigrafisch gezien is deze muur ouder dan ophogingspakket L9. Aardewerk uit de vulling van pakket S9, alsook het opgemeten baksteenformaat van de muur duidt op een datering jonger of gelijk aan de 14de – 15de eeuw.

Daarnaast kon ook nog de aanzet van een bakstenen waterput met diameter 2,5m opgemeten worden. Deze waterput bestond uit een aanlegtrechter (S20), de waterput zelf (S18) en de vulling van de waterput (S19). De waterput kon worden geregistreerd tot op verstoringsdiepte. Op basis van het gebruikte mortelmateriaal en de stratigrafische ligging kan een datering vanaf de postmiddeleeuwen naar voor geschoven worden.

In een tweede vlak kon, naast de bakstenen muur en de bakstenen waterput, nog kuil S8 (hier nu S13) geregistreerd worden, alsook kuilen S11, S12 en S15. In vlak tekenden deze kuilen zich af als afgerond rechthoekige kuilen met een rijke organische vulling. Het aardewerk uit de vulling van S11 dateert deze kuilen in de 12de – 13de eeuw. Kuil S15 wordt stratigrafisch langs oostelijke zijde doorsneden door kuil S8/S13, waarvoor bijgevolg een jongere datering vooropgesteld kan worden. Het aangetroffen aardewerk plaatst deze kuil dan ook ten vroegste in de 14de – 15de eeuw.

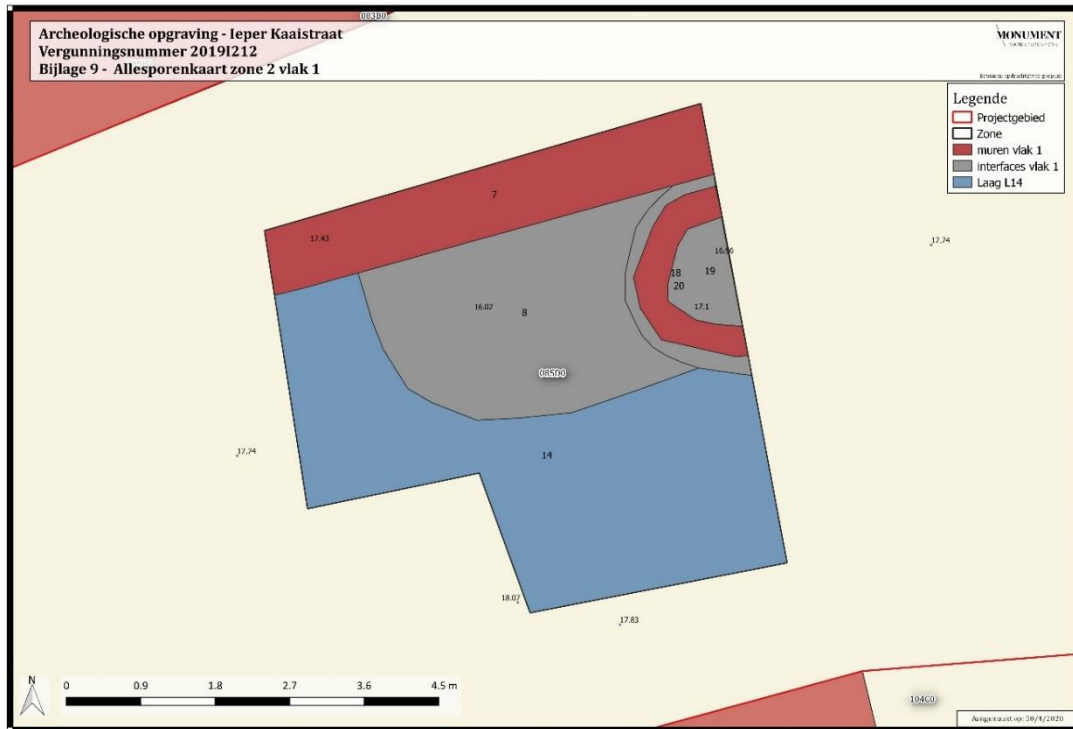
C14 analyses, uitgevoerd op respectievelijk visbot en een stuk walnoot uit de vulling van S11, dateert deze kuil mogelijk een stuk vroeger dan de 12de - 13de eeuw (op basis van het aardewerk). De analyse op het visbotmateriaal dateert de kuil tussen grofweg 770 – 960 AD (95,4% zekerheid). Datering op visbot is steeds moeilijk, aangezien rekening gehouden dient te worden met het zogenaamde 'reservoir effect'¹⁰. Hierbij zorgt het dateren van zoet en zoutwatervis afkomstig uit rivieren, meren, zeeën en oceanen voor een schijnbare 'veroudering' door de aanwezigheid van opgeloste koolstof. Deze afwijking verschilt per locatie. Voor de Noordzee rekent men met een reservoirouderdom van ongeveer 400 ± 40 jaar.

Betrouwbaarder is de C14 analyse op een fragment van een walnoot. De analyse hiervan dateert kuil S11 tussen 1040 AD – 1200 AD (11de – 13de eeuw, 95,4% zekerheid), mogelijk te vernauwen naar 1040 AD – 1090 AD (11de eeuw, 20,5% zekerheid). Deze datering wordt ook bevestigd door de aanwezigheid van slechts grijs aardewerk in de vulling van deze kuil.

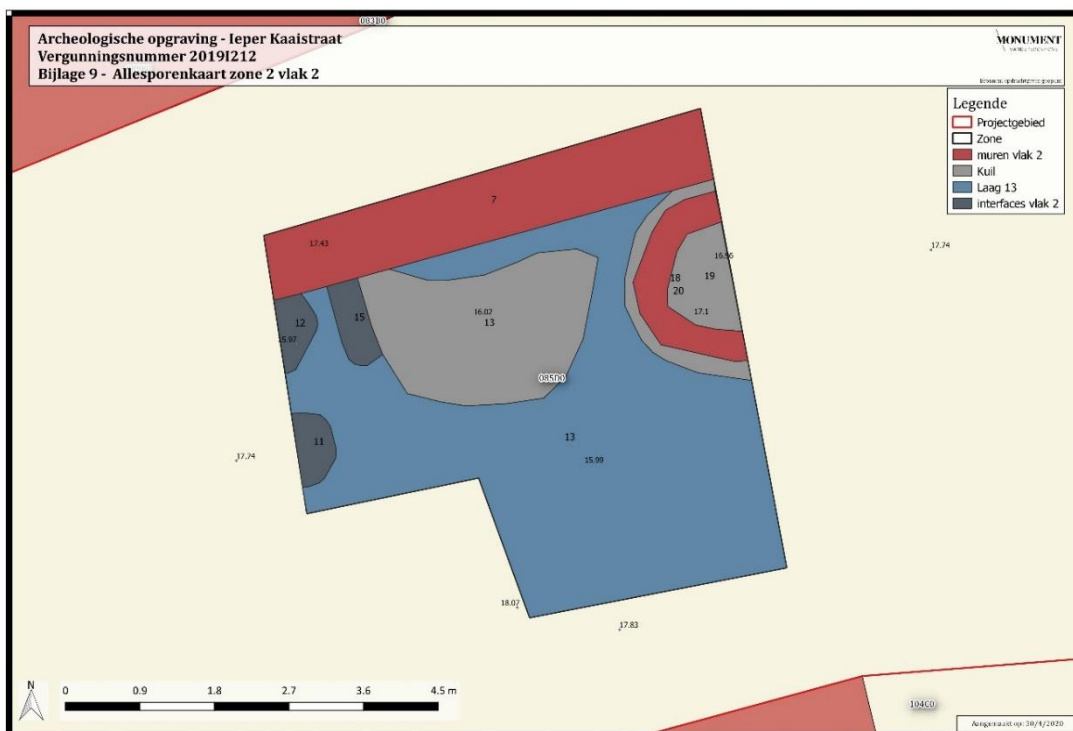
In een derde en laatste vlak kon nog een noordwest – zuidoost georiënteerde greppel van ca. 80cm breed opgemeten worden. Centraal in de vulling konden vakkundig in elkaar gewerkte drainagebuizen in grijs aardewerk geregistreerd worden. Vermoedelijk werden de aanwezige grachten in de buurt op een bepaald moment ingekokerd door middel van deze rioleringsbuizen. Deze werden verdicht door middel van de groene klei die in de ondergrond

¹⁰ HANECA K., ERVYNCK A., VAN STRYDONCK M. 2019

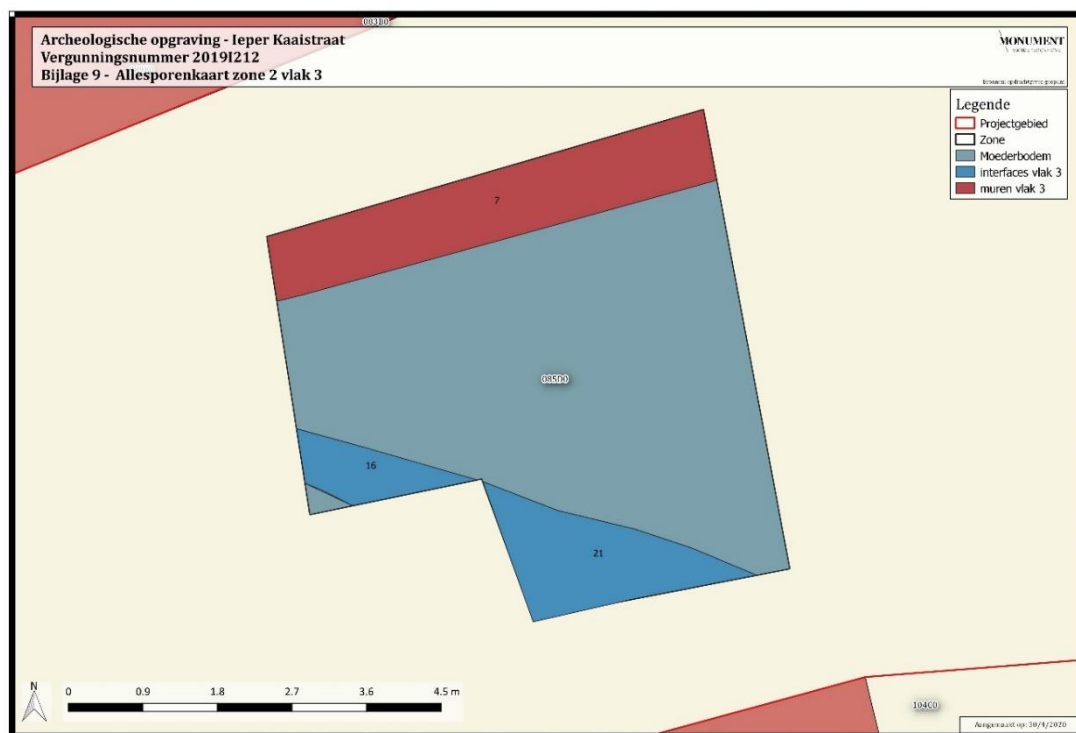
overvloedig aanwezig is. Het gebruikte aardewerken materiaal, alsook de stratigrafische ligging duidt erop dat deze gebeurtenis gesitueerd dient te worden vóór de 12de - 13de eeuw.

Figuur 31: Zicht op zone 2 vlak 1.

Figuur 32: Zicht op zone 2 vlak 2.

Figuur 33: Zicht op zone 2 vlak 3.

Figuur 34: Zicht op zone 2 vlak 1 met zicht op de puinrijke kuil S8.

Figuur 35: Zicht op zone 2 vlak 2 met de organisch rijke kuilen in vlak (S15) en in het profiel (S11, S12) en muur S7.

Figuur 36: Zicht op kuil S11 in vlak.

Figuur 37: Zicht op zone 2 vlak 3 met onderin greppel S16.

Figuur 38: Zicht op het ontmantelen van bakstenen waterput S19.

Figuur 39: Zicht op de aardewerken riolering in L22.

6.2.4. Zone 3

Binnen deze werkput werd slechts uitgegraven tot ca. 40cm onder maaiveldniveau. De aangetroffen archeologische resten beperken zich dan ook tot enkele (sub)recente muren en gootjes en een vloertje die weinig archeologisch relevant zijn en hoogstens dateren uit de Nieuwe Tijd.

Figuur 40: Zicht op de aangetroffen (sub)recente muurresten binnen zone 3.

Figuur 41: Zicht op baksteenvloer S27.

6.3. Beschrijving vondsten

De aangetroffen vondsten behoren tot slechts twee materiaalcategorieën, namelijk aardewerk en botmateriaal. Op basis van het vondstenensemble wordt een datering in de 11de – 13de en de 14de -15de eeuw naar voren geschoven.

6.3.1. Middeleeuwen

Uit de vulling van greppel S22 konden enkele scherven grijs aardewerk aangetroffen worden. Het gaat om een randscherf van een kan of kruik en enkele buikfragmenten van een voorraadpot of kogelpot uit de 12de - 13de eeuw. Daarnaast konden ook enkele aardewerken rioleringsbuizen worden aangetroffen in de vulling van deze gracht.

Ook uit kuil S11 kon grijs aardewerk ingezameld worden. Het gaat om een randfragment van een kogelpot en enkele randen van een pan. De combinatie van het aardewerk en de C14 datering op één van deze kuilen laat een datering in de 12de -13de eeuw toe, mogelijk te vernauwen naar de 11de eeuw.

Figuur 42: Zicht op het aangetroffen aardewerk uit greppel L22 (vlak 3).

Figuur 43: Zicht op de aangetroffen aardewerken rioleringsbuizen uit greppel L22 (vlak 3) met op de voorgrond een prop groene klei die gebruikt werd als dichtingsmiddel.

Figuur 44: Zicht op het aangetroffen aardewerk uit kuil S11 (vlak 2).

Figuur 45: Detail van de kogelpotrand uit de vulling van kuil S11 (vlak 2).

Uit de bovenliggende kuil S13 kon dan weer een ander vondstenspectrum ingezameld worden. Het gaat hier om enkele bodemfragmenten van kannen of kruiken in grijs aardewerk, een randfragment van een vetvanger in roodgeglazuurd aardewerk, een dekselfragment in handgevormd grijs aardewerk en een bodemfragment in roodgeglazuurd aardewerk. Dit vondsten ensemble dient gedateerd te worden in de late middeleeuwen (14de – 15de eeuw).

Figuur 46: Zicht op het aangetroffen aardewerk uit kuil S13 (vlak 2).

Uit de vulling van het ophogingspakket (L9) kon dan weer het volgende vondstenspectrum ingezameld worden: enkele bodemfragmenten in Rijnlants steengoed (type Langerwehe en Raeren), enkele bodemfragmenten van kannen of kruiken in grijs aardewerk, een wandfragment in hoogversierd Noord Frans aardewerk en een handvat van een steelpan in rood aardewerk. Dit vondstenensemble kan ten vroegste gedateerd worden in de 14de -15de eeuw.

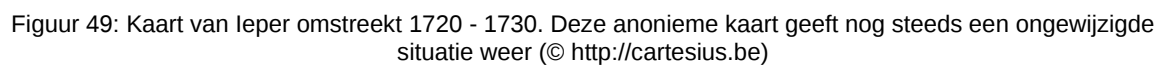
Figuur 47: Zicht op het aangetroffen aardewerk uit pakket L9.

7. INTERPRETATIE EN DATERING

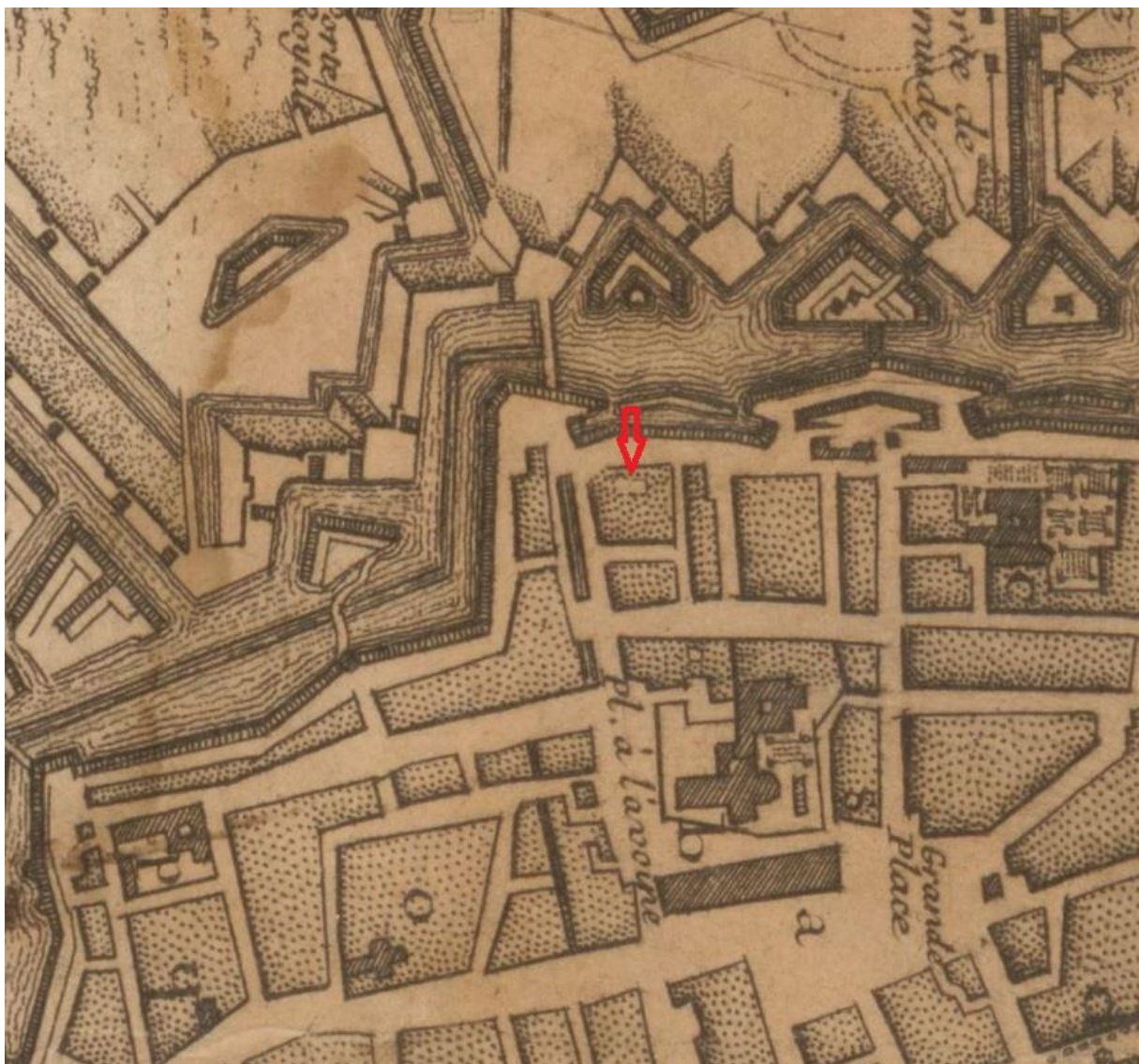
De aangetroffen sporen duiden op een bewoningsgeschiedenis die minstens teruggaat tot de late middeleeuwen. De oudste aanwezigheid dateert uit de 11de - 13de eeuw in de vorm van een open riool (greppel S22). Deze werd in een later stadium hergebruikt en aangepast aan een gesloten riolering met behulp van in elkaar passende buizen in aardewerk. Als dichtingsmateriaal voor de riolering werd de lokaal talrijk aanwezige groene klei gebruikt. Uit dezelfde periode stammen ook kuilen S11 en S12. Gezien de ligging buiten de oorspronkelijke historische stadskern die zich ter hoogte van de huidige Sint-Maartenkathedraal ontwikkelde, strookt deze eerste in cultuurname met de gekende historische en archeologische gegevens.

Langs de noordelijke zijde van het plangebied werd een monumentale muur (S7) aangetroffen. Deze vrij brede en diep gefundeerde muur wekt alvast enkele vragen op. Gezien de aanzienlijke dimensies van deze muur kan niet worden uitgesloten dat het hier wel degelijk om de zuidelijke muur van de Sint- Niklaaskapel gaat. De opgemeten baksteenformaten, alsook het doorsnijden van kuil S11 (datering 11de – 13de eeuw) duidt alvast in de richting van de 14de – 15de eeuw. Gezien de beperkte onderzoeksruimte van ca. 25m² en op basis van slechts één muursegment blijft het uiteraard moeilijk om deze hypothese hard te maken. Indien het hier wel degelijk om de resten van de Sint Niklaaskapel gaat, kon tijdens dit onderzoek slechts een klein deel van de zuidelijke lange zijde van de kapel aangesneden worden (zie Figuur 48). Ook de aangetroffen massieve bakstenen waterput, die direct ten zuiden van deze muur S7 werd aangesneden, kan mogelijk in verband gebracht worden met deze fase. Verder onderzoek op percelen ten noord(oosten) van deze onderzoekslocatie kan verdere informatie opleveren.

Minder ver terug in de tijd werd de omgeving binnen het plangebied ruim 1,10m opgehoogd, vermoedelijk na de opgave van de kapel. Op basis van historisch kaartmateriaal lijkt de kapel tot in de 17de eeuw prominent aanwezig (cf. kaart van Sanderus 1641 en Atlas de Wit 1698). Een onbekende kaart uit 1720- 1730 geeft ook nog steeds eenzelfde beeld.

Het ontbreken van een religieuze markering op de plaats van het onderzoeksgebied op de kaart van Ferraris (1771 – 1777) duidt er op dat deze kapel toen reeds verdwenen was in het straatbeeld. Missing link in de teloorgang van de kapel kan mogelijk gezocht worden in het beleg van Ieper van 1744. Op een historische kaart van 1744 is de locatie van de voormalige kapel nog weergegeven. De weergave wijkt echter af van andere religieuze monumenten. Is de kapel ten prooi gevallen aan de belegeringen? Of was deze reeds in bouwval ten tijde van de belegering? Desalniettemin lijkt de kapel vanaf ten vroegste midden 17de eeuw voorgoed te verdwijnen uit het straatbeeld.

Figuur 50: Militaire kaart met de aanval op Ieper (1744) (© <http://cartesius.be>).

8. ONDERZOEKSVRAGEN

- **Bodem:**

- Op welke diepte bevindt zich de natuurlijke bodem?

- De natuurlijke bodem kon enkel in zone 2 worden aangesneden. Deze bevond zich op ca. 3m onder maaiveld.

- Zijn er landschappelijke elementen te onderscheiden die informatie bieden over de ontwikkeling van deze plaats in het alluvium van de Ieperlee?

- Nee.

- Welke horizonten kunnen worden onderscheiden? In welke mate is de originele bodemopbouw nog intact?

- Bovenaan bevindt zich een erg zandig licht puinig matig organisch donkergrijze cultuurlaag van ca. 50cm dik (A-horizont). Hieronder bevindt zich een ca. 1,10m dik licht bruinig grijs gevlekt zandleem met groene kleipropen (L9). De vulling van dit ophogingspakket was sterk puinig met de aanwezigheid van baksteenbrokken, kalkbrokken en houtschoolspikkels. Hieronder tekent zich een ca. 20cm dik licht blauwig grijs kleiig pakket af (L14). De vulling bevat een grote hoeveelheid houtschoolspikkels. Mogelijk gaat het hier om een oude cultuurlaag. Direct onder deze laag bevond zich een blauwe tot blauwgroene gevlekte klei (L28 en L29). Net als de vulling van L8 konden een grote hoeveelheid houtschoolspikkels worden herkend. Opvallend is, net zoals bij L14, de afwezigheid van baksteenspikkels. In dit pakket konden twee uitgegraven kuilen herkend worden (S11 en S12).

Onder deze kuilen kon een ca. 40-50cm dik blauwig grijze zandige zandleem herkend worden met vrij veel houtschoolspikkels. Vermoedelijk gaat het hier om een oude cultuurlaag. Direct onder dit pakket kon net nog de aanzet van het moedermateriaal geregistreerd worden bestaande uit (soms) zandige klei. Het moedermateriaal kon geregistreerd worden op ca. 3m onder maaiveldniveau.

- **Archeologische sporen en structuren algemeen:**

- Zijn er archeologische sporen aanwezig?

- Ja.

- Welke is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?

- De bewaringstoestand is matig tot goed.

- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?

- De aangetroffen muur S7 kan mogelijks in verband gebracht worden met de zuidelijke muur van de Sint Niklaaskapel.
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
 - De sporen behoren tot twee fasen, namelijk de 11de 13de eeuw en de 14de – 15de eeuw.
- Wat is de aard van de archeologische site, sporen en/of artefacten (religieus, bewoning, funerair, ambachten, ...) - Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten?
 - Nee.
- Welke is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
 - Niet van toepassing.
- Is er een archeologische site aanwezig binnen het projectgebied?
 - Ja. Mogelijk werd de zuidelijke muur van de Sint – Niklaaskapel aangesneden. Indien dit het geval is, dan bevindt de onderzoekslocatie zich op de rand van de kapel ter hoogte van de tuinzone. Onder deze 14de – 15de eeuwse fase kon ook nog een oudere 11de -13 –eeuwse fase opgemeten worden.
- Welke zijn de verder te nemen maatregelen i.f.v. de geplande werken?
 - Niet van toepassing. Het betreft hier een werfbegeleiding waarbij alle archeologische vondsten en structuren geregistreerd werden vooraleer deze vernield werden door de werkzaamheden.

• **Bijkomend dienen voor het projectgebied ook volgende specifieke vragen beantwoord te worden:**

- Zijn er resten aanwezig van de Sint-Niklaaskapel? Zo ja, hoe vertalen deze resten zich (gaat het om funderingen, muurresten, begravingen, ...)? Kunnen de resten meer inzicht geven in de indeling van het religieuze gebouw, haar bouwgeschiedenis, haar materiaalgebruik en -herkomst?
 - Tijdens dit onderzoek werd een massieve bakstenen muur van ca. 50cm breed aangesneden. Deze muur was ca. 2m diep bewaard en opgebouwd uit baksteenformaten 26x12x5cm. Op basis hiervan, en op basis van de stratigrafische ligging ten opzichte van L9 wordt een datering in de 14de -15de eeuw naar voren geschoven.
- Gezien het beperkt ruimtelijk inzicht tijdens deze werfbegeleiding kunnen geen gefundeerde uitspraken gedaan worden. Indien hier werkelijk de resten van de Sint-Niklaaskapel werden aangesneden, gaat het om de zuidelijke muur van deze kerk.

- Indien er funeraire contexten aanwezig zijn, waar bevinden deze zich? Kunnen zij gedateerd worden? Welke oriëntatie kennen de graven? Is een fasering in de begraafplaats te onderscheiden? Kan een afbakening worden gemaakt?

- Er werden geen begravingen aangetroffen.

- Zijn er resten aanwezig van jongere bewoning? Zo ja, kan reeds meer informatie vergaard worden over hun opbouw en mogelijke datering binnen de historische stadskern van Ieper? Kan er via bepaalde contexten (kuilen, waterputten, beerputten, vullingen, goed dateerbare lagen) reeds een beeld verkregen worden van het landschap en de leefomstandigheden in de desbetreffende periode in stadscontext?

- nvt.

8. SAMENVATTING

Dit onderzoek kadert binnen het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunningaanvraag voor stedenbouwkundige handelingen te Kaaistraat 17 Ieper, gelegen binnen een archeologische zone waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. Deze archeologienota werd opgemaakt onder supervisie van een erkend archeoloog.

Uit de archeologienota bleek het hoge potentieel op het aantreffen van archeologische resten binnen het plangebied. Aangezien de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kon worden, werd een archeologische opgraving in de vorm van werfbegeleiding geadviseerd. Het onderzoek werd gefaseerd uitgevoerd door een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv op 5 en 6 december 2019 en op 14 januari en 16 en 17 maart 2020.

De aangetroffen sporen duiden op een bewoningsgeschiedenis die minstens teruggaat tot de late middeleeuwen. De oudste aanwezigheid dateert uit de 11de -13de eeuw in de vorm van een open riool (greppel S22). Deze werd in een later stadium hergebruikt en aangepast aan een gesloten riolering met behulp van in elkaar passende aardewerken buizen. Als dichtingsmateriaal voor de riolering werd de groene klei die talrijk aanwezig is in de ondergrond gebruikt. Uit dezelfde periode stammen ook kuilen S11 en S12. Gezien de ligging buiten de oorspronkelijke historische stadskern die zicht ter hoogte van de huidige Sint-Maartenkathedraal ontwikkelde, strookt deze eerste in cultuurname met de gekende historische en archeologische gegevens.

Langs de noordelijke zijde van het plangebied werd een monumentale muur (S7) aangetroffen. Deze vrij brede en diep gefundeerde muur wekt alvast enkele vragen op. Gezien de aanzienlijke dimensies van deze muur kan niet worden uitgesloten dat het hier wel degelijk om de zuidelijke muur van de Sint- Niklaaskapel gaat. De opgemeten baksteenformaten, alsook het doorsnijden van kuil S11 (datering 11de – 13de eeuw) duidt alvast in de richting van de 14de – 15de eeuw. Gezien de beperkte onderzoeksruimte van ca. 25m² en op basis van slechts één muursegment blijft het uiteraard moeilijk om deze hypothese hard te maken. Indien het hier wel degelijk om de resten van de Sint Niklaaskapel gaat, kon tijdens dit onderzoek slechts een klein deel van de zuidelijke lange zijde van de kapel aangesneden worden (zie Figuur 48).

Ook de aangetroffen massieve bakstenen waterput, die direct ten zuiden van deze muur S7 werd aangesneden, kan mogelijk in verband gebracht worden met deze fase.

Minder ver terug in de tijd werd de omgeving binnen het plangebied ruim 1,10m opgehoogd, vermoedelijk na de opgave van de kapel. Op basis van historisch kaartmateriaal lijkt de kapel tot in de 17de eeuw prominent aanwezig (cf. kaart van Sanderus 1641 en Atlas de Wit 1698). Een onbekende kaart uit 1720- 1730 geeft ook nog steeds eenzelfde beeld. Missing link in de teloorgang van de kapel kan mogelijk gezocht worden in het beleg van Ieper van 1744. Op een historische kaart van 1744 is de locatie van de voormalige kapel nog weergegeven. De weergave wijkt echter af van andere religieuze monumenten. Is de kapel ten prooi gevallen aan de belegeringen? Of was deze reeds in bouwval ten tijde van de belegering? Desalniettemin lijkt de kapel vanaf ten vroegste midden 17de eeuw voorgoed te verdwijnen uit het straatbeeld.

9. BIBLIOGRAFIE

9.1. Literatuur

- CORNILLIE J.E. 1950. Ieper door de eeuwen heen., Ieper, Stadsbestuur Ieper, 156-158.
- DIEGERICK I. 1853. Inventaire analytique et chronologique des chartes et documents appartenant aux archives de la ville d'Ypres, Inventaire VII, Ypres, p. 132. 17 Mus O, 2010. De geschiedenis van de middeleeuwse grootstad Ieper. Van Karolingische villa tot de destructie in 1914, Ieper, p. 60.
- HANECA K., DEBRUYNE S., VANHOUTTE S. EN ERVYNCK A. 2016, Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar de optimale strategie, *Onderzoeksrapporten Onroerend Erfgoed* 48.
- HANECA K., ERVYNCK A., VAN STRYDONCK M. 2019. 14C: dateren met radiokoolstof. Handleidingen agentschap Onroerend Erfgoed nr. 21.
- VANDEPEEREBOOM A. 1876-1877. La Gilde de Saint-Nicolas, In : De Zuttere A. Annales de la société d'émulation pour l'étude de l'histoire & des antiquités de la Flandre, Quatrième Série, Tome Premier, p. 25-45
- VERLEYSSEN A., DEVALCKENEER L., VERMEERSCH J. 2019. Archeologienota verslag van resultaten bureauonderzoek Ieper Kaaistraat (prov. West-Vlaanderen), Monument Vandekerckhove NV, Ingelmunster.
- VERLEYSSEN A., DEVALCKENEER L., VERMEERSCH J. 2019. Archeologienota programma van maatregelen bureauonderzoek Ieper Kaaistraat (prov. West-Vlaanderen), Monument Vandekerckhove NV, Ingelmunster.

9.2. Internetbronnen

- <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>
- <http://inventaris.onrorenderfgoed.be>
- <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>
- <http://www.geopunt.be/>
- <http://www.ngi.be/topomapviewer/>
- <https://cai.onrorenderfgoed.be/>